

OPŠTINA HERCEG NOVI

**LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI
OPŠTINE HERCEG NOVI 2021-2023.**

Herceg Novi, decembar 2020.

SADRŽAJ

Uvod	4
1. Strateški dokumenti i zakonska regulativa	6
1.1. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom	6
1.2. Deklaracija o pravima lica sa invaliditetom	6
1.3. Evropska strategija za osobe sa invaliditetom	7
1.4. Strategija za integraciju lica sa invaliditetom	7
1.5. Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije 2017-2021	7
1.6. Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori	8
1.7. Zakonska regulativa	9
1.8. Opštinski propisi	11
1.9. Metodologija	13
2. Integracija lica sa invaliditetom	14
2.1. Analiza stanja	14
2.2. Ključni akteri u oblasti invalidnosti na lokalnom nivou	17
2.3. Organizacije civilnog društva koje rade na unapređenju života OSI	23
3. Oblast djelovanja i predlog ciljeva i aktivnosti LAPI	25
3.1. Pristupačnost	27
3.2. Participacija	31
3.3. Zapošljavanje	31
3.4. Obrazovanje i obuka	34
3.5. Socijalna zaštita	34
3.6. Zdravstvo	35
3.7. Plan praćenja sprovođenja i procjene uspješnosti	36
3.8. Finansijski plan	36
3.9. Akcioni plan - Integracija osoba sa invaliditetom	37
4. Zaštita od diskriminacije lica sa invaliditetom	43
4.1. Analiza stanja	44
4.2. Ciljevi	45
4.2.1. Poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom	45
4.2.2. Spriječavanje diskriminacije u oblasti pristupačnosti	46
4.2.3. Spriječavanje diskriminacije u postupcima pred organima lokalne uprave i javnih službi	47
4.2.4. Spriječavanje diskriminacije u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, smotanog života i života u zajednici	48
4.2.5. Spriječavanje diskriminacije u oblasti privatnosti i bračnih i porodičnih odnosa	48
4.2.6. Spriječavanje diskriminacije u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja	48
4.2.7. Spriječavanje diskriminacije u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja	49

4.2.8. Spriječavanje diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite i pristupa adekvatnim pomagalima	50
4.2.9. Spriječavanje diskriminacije u oblasti političkog i javnog života	50
4.2.10. Spriječavanje diskriminacije u oblasti kulture, sporta i rekreacije	51
4.3. Plan praćenja sprovođenja i procjene uspješnosti	51
4.4. Finansijski plan	52
4.5. Akcioni plan - Zaštita od diskriminacije lica sa invaliditetom	53

UVOD

Osnovne smjernice za zradu Lokalnog akcionog plana invalidnosti sadržane su u međunarodnim i nacionalnim strateškim dokumentima. Njihova svrha je da se licima sa invaliditetom (OSI) obezbijedi puno uživanje ljudskih prava, uvažavajući princip jednakosti i ravnopravnosti.

Lice sa invaliditetom je lice koje ima dugoročno fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje, koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće tog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima (u daljem tekstu: OSI)

Invaliditet je priznat kao prioritet u rješavanju, u skladu sa Standardnim pravilima UN o izjednačavanju mogućnosti za osobe sa invaliditetom („Standardna pravila OUN”), koja su usvojena 1993. godine. Donošenjem Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom u decembru 2006. godine, koju je naša država ratifikovala, sve veći značaj se poklanja invaliditetu kao pitanju ljudskih prava, koja podrazumijeva promjenu obrasca invaliditeta sa medicinskog na socijalni model.

Invaliditet se više ne posmatra kao problem i isključivo kao medicinsko pitanje, koje treba da rješavaju samo medicinski stručnjaci i socijalna politika, već i kao pitanje ljudskih prava koje treba rješavati koristeći pozitivne mjere i inkluzivnu politiku. U tom pogledu lokalne zajednice imaju značajnu ulogu.

Invaliditet proističe iz interakcije lica sa invaliditetom sa barijerama u okruženju i barijerama koje se odražavaju u stavovima zajednice, a otežavaju puno i efektno učešće lica sa invaliditetom u široj društvenoj zajednici na principima jednakosti sa ostalim članovima tog društva. Primjena socijalnog modela ima za cilj da se otklone socijalne i barijere iz okruženja, kako bi lica sa invaliditetom živjela samostalno i uživala ista prava kao i ostali građani. Ova promjena paradigme stavlja veći naglasak na činioce iz okruženja koji utiču na lica sa invaliditetom. Naime, barijere u izgrađenom okruženju su te koje sprečavaju pristup službama i ometaju učešće lica sa invaliditetom u društvenom životu.

Radeći na lokalnom akcionom planu, radna grupa se vodila se međunarodnim principima zaštite prava lica sa invaliditetom i prioritarnim ključnim oblastima djelovanja koje je identifikovala Evropska Komisija, a to su:

- pristupačnost,
- participacija,
- jednakost,
- zapošljavanje,
- obrazovanje i obuka,
- socijalna zaštita,
- zdravlje

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

Ove oblasti odabrane su na osnovu njihovog potencijala da doprinesu ostvarivanju opštih ciljeva Konvencije UN, odnosno strateškim dokumentima institucija i konsultacija sa zemljama članicama, interesnim grupama i opštom javnošću. Nacionalna strategija usvojena u Crnoj Gori takođe obuhvata ove ključne oblasti, te je ovaj lokalni plan uskladu sa nacionalnim stremljenjima i planovima.

Na lokalnom nivou, fokus je na praćenju stanja u samoj opštini Herceg Novi i sprovođenju aktivnosti koje će unaprijediti kvalitet života OSI, što uključuje i pokretanje i sprovođenje inicijativa na nacionalnom nivou.

1. STRATEŠKI DOKUMENTI I ZAKONSKA REGULATIVA

1.1. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom

Generalna skupština UN usvojila je 13. decembra 2006. godine Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom. Države potpisnice obavezuju se da će osigurati i promovirati puno ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve osobe sa invaliditetom bez ikakve diskriminacije po osnovu invalidnosti. Da bi to ostvarile, obavezale su se da će: usvojiti sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne i druge mjere kako bi sprovele prava priznata ovom Konvencijom; preduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonodavne, radi izmjene, opozivanja ili poništavanja svih zakona, podzakonskih akata, običaja i prakse koji predstavljaju diskriminaciju osoba sa invaliditetom.

Osnovna načela Konvencije su: poštovanje urođenog dostojanstva, individualne autonomije osoba sa invaliditetom, uključujući njihovo pravo da donose odluke o sopstvenim životima i samostalnosti tih osoba; nediskriminacija; puno i efektivno učešće i uključenost u sve sfere društvenog života, poštovanje različitosti i prihvatanje osoba sa invaliditetom kao dijela ljudske vrste i raznovrsnosti ljudskog roda; jednakost mogućnosti; pristupačnost; jednakost muškaraca i žena; poštovanje razvijajućih kapaciteta djece sa invaliditetom i poštovanje prava te dece da očuvaju sopstveni identitet.

U skladu sa Konvencijom, države potpisnice priznaju da su sve osobe jednake pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu pred zakonom i uživanje jednakih blagodeti zakona, bez ikakvih diskriminacija, zabranjuju bilo kakvu diskriminaciju po osnovu invalidnosti i garantuju svim osobama sa invaliditetom jednaku i efektivnu pravnu zaštitu od diskriminacije po bilo kom osnovu.

1.2. Deklaracija o pravima lica sa invaliditetom

Skupština Crne Gore donijela je Deklaraciju o pravima lica sa invaliditetom ("Službeni list Crne Gore", br. 22/08), u kojoj podsjeća da lica sa invaliditetom imaju sva prava i slobode koje proizilaze iz Ustava, zakona i ove deklaracije, nezavisno od rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovine, rođenja, obrazovanja, društvenog položaja ili drugih osobina.

Ova Deklaracija ukazuje da je bilo kakvo izdvajanje, isključivanje ili ograničavanje lica zbog invaliditeta diskriminacija prema njima. Diskriminacija lica sa invaliditetom postoji uslijed nepreuzivanja ili nedovoljnog preduzimanja mjera za njihovu zaštitu. U pitanju su: mjere osiguranja pristupa javnim i državnim službama, pristupa zgradama, stanovima, ulicama, pješačkim prelazima, sredstvima javnog saobraćaja, institucijama, zatim mjere za obezbjeđivanje posebnih uslova za rad, garancije prava beneficiranog staža, mjere omogućavanja praćenja školske nastave i učenja, mjere i prava socijalne zaštite, mjere za omogućavanje bavljenja sportom.

Deklaracija naglašava potrebu preuzimanja posebnih mjera vezanih za implementaciju postojeće i donošenje nove legistative za promovisanje ljudskih prava i nediskriminacije lica sa invaliditetom, kao i neophodnost uklanjanja svih barijera (psiholoških, kulturoloških, obrazovnih, porodičnih, socijalnih, profesionalnih, finansijskih i arhitektonskih) za potpunu integraciju i učestvovanje lica sa invaliditetom u sveukupnom društvenom životu, pod jednakim uslovima.

1.3. Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020

Opšti cilj Strategije EU je da osnaži lica sa invaliditetom tako da u potpunosti mogu da uživaju sva prava i da imaju punu korist od učešća u društvu i ekonomiji Evropske Unije, odnosno puno ekonomsko i socijalno učešće lica sa invaliditetom u životu zajednice.

Strategija EU bazirana je na Povelji EU o osnovnim pravima, Sporazumu o funkcionisanju EU, Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom, rezolucijama Savjeta i Evropskog parlamenta.

Strategija definiše aktivnosti na nivou EU kojima bi se dopunile aktivnosti koje se preduzimaju na nacionalnom nivou, kao i mehanizme potrebne za sprovođenje Konvencije UN na nivou EU, a u okviru EU nadležnosti.

Strategija EU usmjerena je na uklanjanje prepreka sa kojima se suočavaju lica sa invaliditetom, a Evropska komisija (EK) je identifikovala osam ključnih oblasti djelovanja, a to su: pristupačnost, participacija, jednakost, zapošljavanje, obrazovanje i obuka, socijalna zaštita, zdravlje i međunarodne aktivnosti.

1.4. Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori 2016-2020.

Ova Strategija prati one oblasti djelovanja koje su navedene u Evropskoj strategiji za osobe sa invaliditetom 2010-2020. godine (pristupačnost, participaciju, jednakost, zapošljavanje, obrazovanje i obuku, socijalnu zaštitu, zdravlje). Integracija lica sa invaliditetom podrazumijeva djelovanje u svakoj oblasti ove strategije na standardima koji omogućavaju zaštitu prava i obezbjeđivanje uslova za njihovu punu participaciju u svim sferama društvenog života. Strategija obuhvata presjek stanja, strateški cilj i mjere i aktivnosti za postizanje strateškog cilja za svaku od navedenih oblasti.

1.5. Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021.

Ova Strategija predstavlja poseban dokument, koji se bavi implementacijom politike zaštite prava lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti sa drugim licima. Kao takav je prvi strateški dokument kojim se definišu mjere i aktivnosti za obezbjeđivanje potpune zaštite od diskriminacije, u svim oblastima života lica sa invaliditetom.

Opšti cilj Strategije je stvaranje uslova za postizanje pune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, u skladu sa načelima UN Konvencije o pravima lica sa invaliditetom, Ustavom i zakonom.

Oblasti na koje se Strategija odnosi su:

- Poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom
- Diskriminacija u oblasti pristupačnosti (fizičke sredine, informacijama i komunikacijama, javnog prevoza, diskriminacija u pristupu javnim i privatnim dobrima i uslugama
- Diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima
- Diskriminacija u oblasti privatnosti i porodičnih odnosa
- Diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja
- Diskriminacija u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja
- Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite i adekvatnog životnog standarda
- Diskriminacija u oblasti zdravstvene zaštite
- Diskriminacija u oblasti političkog i javnog života
- Diskriminacija u oblasti sporta, kulture i rekreacije

1.6. Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori (2019-2025)

„Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva učešće i podučavanje SVE djece u formalnom i neformalnom okruženju za učenje, bez obzira na pol, fizičke, intelektualne, društvene, emocionalne, kulturološke ili druge karakteristike“ - UNESCO, 2015.

Strategija inkluzivnog obrazovanja (2019-2025) određuje dalje pravce razvoja obrazovanja za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama, tj. predstavlja nastavak realizacije mjera Strategije inkluzivnog obrazovanja koja je obuhvatila period od 2014. do 2018. godine i oslanja se na obavezujuća međunarodna načela, standarde i preporuke Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Ispunjenjem principa jednakih mogućnosti kroz inkluzivno obrazovanje pruža se izbor u skladu s individualnim mogućnostima djeteta sa posebnim obrazovnim potrebama, sprovodi edukacija bez diskriminacije, društvo se prilagođava pojedincu, omogućava podrška i kontinuitet na svim nivoima za postizanje obrazovnih ishoda i individualnih karakteristika. Za to je neophodna bliska saradnja relevantnih javnih subjekata, partnera i civilnog društva koje vode promjeni na nivou zajednice i škole.

Sistem treba da pruži kontinuiranu podršku i stručnu pomoć, u ranom djetinjstvu, što je ključno za ispunjen i produktivan život djeteta. Obrazovna inkluzija treba da podstakne razumijevanje, prihvatanje, saradnju i tolerantnost, razvije otvorenost za druge, njihove karakteristike i različitost.

Vodeće načelo Strategije inkluzivnog obrazovanja: promocija, zaštita, osiguranje punog i ravnopravnog učešća sve djece sa posebnim obrazovnim potrebama u inkluzivnom obrazovanju bez diskriminacije, isključivanja i na osnovu jednakosti sa drugima. .

Opšti cilj Strategije inkluzivnog obrazovanja je da se djeci sa posebnim obrazovnim potrebama obezbijedi pristup i kvalitetno inkluzivno obrazovanje na svim nivoima. Cilj je usmjeren na uspostavljanje životnih vještina relevantnih za socijalni razvoj, kao i razvoj ličnosti i potencijala. Ispunjenje cilja se ostvaruje pružanjem podrške od strane kompetentnog kadra, prevazilaženjem barijera iz okruženja i onih koje se odražavaju u stavovima zajednice.

Strategija se vodi principima:

- *Pravičnosti* – prevazilaženje razlika uzrokovanih s jedne strane smetnjom i/ili teškoćom u razvoju i sa druge strane društvenim barijerama i sl.;
- *Relevantnosti* – obrazovanje i vaspitanje usklađeno sa individualnim karakteristikama i potrebama djeteta sa posebnim obrazovnim potrebama;
- *Dostupnosti* – izvođenje aktivnosti u kojima svaki učenik učestvuje bez diskriminacije i zadovoljava potrebe uz adekvatne i ciljane usluge u lokalnoj zajednici;
- *Efektivnosti* – poboljšanje postignuća i participacije djece, otklanjanje predrasuda i stereotipnih uvjerenja kroz nastavnu praksu, međusobne relacije učenika i nastavnika i uslove rada u školi;
- *Efikasnosti* – razvoj pojedinca i zajednice koja poštuje različitost.

1.7. Zakonska regulativa

Zakonom o zabrani diskriminacije (“Sl.list Grne Gore”, br.46/10, 40/11, 18/14, 42/17) zabranjuje se svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu. Ovim Zakonom se diskriminacija definiše kao “svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, promjeni pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.”

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom (“Sl.list Crne Gore”, br.35/15 i 44/15) definiše lice sa invaliditetom kao “lice koje ima dugoročno fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje, koje u sadejstvu sa različitim barijerama može otežati puno i efektivno učešće tog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima”.

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom (“Sl.list Crne Gore”, br. 49/08, 73/10, 39/11 i 55/16) uređuju se način i postupak ostvarivanja prava na profesionalnu rehabilitaciju lica sa invaliditetom, mjere i podsticaji za njihovo zapošljavanje, način finansiranja i druga pitanja od značaja za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje tih lica. Lica sa invaliditetom ostvaruju pravo na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje na način i pod uslovima propisanim zakonom, kolektivnim ugovorom, potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima i opšte prihvaćenim pravilima

međunarodnog prava. Profesionalna rehabilitacija, u smislu ovog Zakona, obuhvata mjere i aktivnosti koje se realizuju sa ciljem da se lice sa invaliditetom na odgovarajući način osposobi za rad, zadrži zaposlenje, u njemu napreduje ili promijeni svoju profesionalnu karijeru.

Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Sl.list Crne Gore", br. 64/17, 44/18 i 63/18) predviđeni su uslovi za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti, izgradnju objekata u javnoj upotrebi i izgradnju stambeno-poslovnih i poslovnih objekata.

Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom ("Sl.list Crne Gore", br. 48/13 i 44/15) propisuju se uslovi i način obezbjeđivanja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada licima smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom i jednostavno prilagođavanje objektima koji su u javnoj upotrebi, stambenim i stambeno-poslovnim objektima.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Sl. list Crne Gore", br. 27/13, 01/15, 42/15, 47/15, 56/16, 66/16, 01/17, 31/17, 42/17, 50/17) predviđa ostvarivanje prava na ličnu invalidninu za lice sa teškim invaliditetom. Pravo na dodatak za njegu i pomoć ima lice kome je zbog tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili senzornih oštećenja ili promjena u zdravstvenom stanju neophodna njega i pomoć da bi imalo obezbijeđen pristup zadovoljavanju potreba. Osim toga, ta lica imaju pravo na dodatak na djecu, zdravstvenu zaštitu, troškove sahrane, jednokratnu novčanu pomoć, troškove prevoza, troškove smještaja u ustanovu, dok roditelj, odnosno staratelj korisnika prava na ličnu invalidninu ima pravo na novčanu naknadu.

Osim navedenih zakona, u **Zakonu o bezbjednosti saobraćaja na putevima** ("Sl.list Crne Gore", br. 33/12, 58/14 i 14/17) lica sa invaliditetom su prepoznata kao lica koja uživaju posebnu zaštitu.

Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju ("Sl.list Crne Gore", br.71/17) obavezuje prevoznike koji vrše linijski prevoz putnika, kao i taksi prevoznike, da prilagode prevozna sredstva licima sa invaliditetom.

Pravilnikom o označavanju mjesta za parkiranje vozila lica sa invaliditetom i izgledu znaka pristupačnosti kojima se obilježavaju vozila lica sa invaliditetom ("Sl.list Crne Gore", br. 79/16) propisuju se način označavanja mjesta za parkiranje, način izdavanja i postavljanje znaka pristupačnosti i izgled i sadržaj znaka pristupačnosti za vozila kojima se ta lica prevoze.

Zakon o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom ("Službeni list Crne Gore", br. 80/08, 40/11, 10/15 i 50/17) definiše postupak za ostvarivanje prava na povlasticu na putovanje lica sa invaliditetom u drumskom i željezničkom saobraćaju na teritoriji Crne Gore.

Pravilnik o sadržini, obrascu i načinu izdavanja potvrde o ostvarenom putovanju ("Službeni list Crne Gore", br. 17/15) propisuje sadržinu, obrazac i način izdavanja potvrde o ostvarenom putovanju lica sa invaliditetom.

Članom 3 **Zakona o porezu na dodatu vrijednost** ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 65/01 ... 04/06 i "Službeni list Crne Gore", br. 16/07 ... 50/17) propisano je da se PDV plaća na promet proizvoda i usluga koje poreski obveznik vrši u okviru obavljanja svoje djelatnosti uz naknadu, kao i na uvoz proizvoda. Odredbama iz člana 28 stav 1 tačka 11 Zakona propisano je da su plaćanja PDV-a oslobođena putnička

vozila, posebno podešena za prevoz invalida u invalidskim kolicima, ali samo ako se uvoze za potrebe lica kome zbog dugogodišnjeg fizičkog oštećenja trebaju invalidska kolica, uz uslove propisane carinskim propisima.

Shodno odredbama člana 184 **Carinskog zakona** („Službeni list RCG“, br. 07/02...66/06 i „Službeni list CG“, br. 21/08... 71/17) propisane su vrste roba kao i njihove namjene, koje su oslobođene plaćanja carine. Shodno stavu 1 alineja 39 pomenutog člana, oslobođeni od plaćanja carine su automobili koje u svrhu lične upotrebe uvoze lica sa invaliditetom koja imaju 100% dugoročnog fizičkog, odnosno senzornog oštećenja ili s najmanje 80% dugoročnog oštećenja funkcije organa za kretanje. Članom 95 stav 4 **Uredbe o uslovima i postupku za ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja carine** („Službeni list CG“, br. 20/15 i 9/18) jasno se definiše dokumentacija koju je potrebno priložiti uz zahtjev za ostvarivanje pomenutog prava.

Zakon o obrazovanju i vaspitanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 80/04, Službeni list Crne Gore", br. 45/10) kojim je propisano da se vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u predškolskoj ustanovi i školi ostvaruje uključivanjem u vaspitne grupe, odnosno odjeljenja sa ostalom djecom, odnosno učenicima, uz obezbjeđivanje dodatnih uslova i pomagala i dodatne stručne pomoći, u skladu sa obrazovnim programom.“Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se u predškolskoj ustanovi, u ustanovi osnovnog i opšteg srednjeg i stručnog obrazovanja i vaspitanja i u resursnom centru.

Pravilnikom o načinu, uslovima i postupku za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ("Službeni list Crne Gore", br. 57/11 , 60/19) određeni su uslovi i postupak za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim sa sljedećim smetnjama i teškoćama:

- tjelesnom, intelektualnom, senzornom, kombinovanim smetnjama i smetnjama iz spektra autizma.

1.8. Opštinski propisi

Odluka o osnivanju Savjeta za pitanja lica sa invaliditetom („Sl.list Crne Gore-opštinski propisi br.6/05) kojom je propisana sljedeća nadležnost istog i to :

- Obezbjedivanje primjene propisa i drugih akata iz oblasti zaštite i unapređenja prava lica sa invaliditetom iz nadležnosti jedinice lokalne samouprave;
- Staranje o ostvarivanju prava iz ove oblasti u sferama komunalne djelatnosti, stanovanja, lokalnog prevoza, socijalne i zdravstvene zaštite, vaspitanja i obrazovanja, radnog osposobljavanja i zapošljavanja;
- Iniciranje donošenja propisa za razvoj i unapređivanje prava osoba sa invaliditetom;
- Predlaganje mjera za poboljšanje kvaliteta života ovih lica;
- Informisanje javnosti o pravima, mogućnostima i problemima osoba sa invaliditetom u cilju uklanjanja predrasuda i arhitektonskih i drugih barijera u odnosu na te osobe; i
- Vršiti druge poslove u skladu sa potrebama i interesima osoba sa invaliditetom.

Odluka o postavljanju odnosno građenju i uklanjanju pristupnih rampi, liftova i sličnih objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom na teritoriji opštine Herceg Novi ("Službeni list Crne Gore - opštinski propisi", br. 24/15) propisuju uslove i postupak za postavljanje, odnosno građenje i uklanjanje pristupnih rampi, liftova i sličnih objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom postojećim objektima na urbanističkim odnosno katastarskim parcelama, a koji uslovi nijesu propisani planskim dokumentom detaljne razrade. Odlukom je, između ostalog definisano i da vlasnici, odnosno korisnici postojećih objekata u javnoj upotrebi, obavezni su da za svoje objekte obezbjede potrebne elemente pristupačnosti za savladavanje visinskih razlika.

Pravilnik o korišćenju parking mjesta za lica sa posebnim potrebama br.01-1-744/08 od 21.08.2008. godine kojim su propisani uslovi pod kojima lica sa posebnim potrebama mogu koristiti parking mjesta.

Odluka o osnivanju javne ustanove „Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju“ ("Službeni list Crne Gore - opštinski propisi", br. 3/11, 8/14, 044/17) kojom je osnovana Javna ustanova "Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi" sa sjedištem u Herceg Novom.

1.9. Metodologija

Predsjednik opštine je na osnovu svojih ovlašćenja u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi i Statutom Opštine, obrazovao Radnu grupu za izradu Lokalnog akcionog plana u oblasti invalidnosti Opštine Herceg Novi za period 2020-2022.godine, Rješenjem br. 01-1-018-453/20-1 od 17.06.2020 god.

Zadatak Radne grupe je da pri izradi Nacrta Lokalnog akcionog plana u oblasti invalidnosti Opštine Herceg novi za period 2020- 2022. evidentira stanje, probleme, prepozna potencijale kojima lokalna zajednica raspolaže, kao i da definiše mjere za unapređenje položaja lica sa invaliditetom na teritoriji Opštine Herceg Novi.

Radnu grupu čine predstavnici/e javnog sektora i organizacija civilnog društva, sa bogatim znanjem i iskustvom na polju zaštite prava osoba sa invaliditetom i obezbjeđivanju podrške i usluga osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama u navedenim ključnim oblastima djelovanja, i to predstavnici:

1. Vesna Samardžić, Sekretarijat za lokalnu samoupravu
2. Jadranka Orlandić, Sekretarijat za kulturu i obrazovanje
3. Vesna Odalović, NVO "Nova šansa u Novom"
4. Željko Komar, JU Centar za socijalni rad Herceg Novi
5. Željka Vukotić, Područna jedinica ZZZCG Biro rada Herceg Novi
6. Dragica Kosić, JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama I teškoćama u razvoju
7. Mirjana Kostić, Institut „Dr Simo Milošević“ Igalo
8. Jelena Pejović, JZU Dom zdravlja Herceg Novi
9. Sonja Kosać, sp.fizikalne medicine I rehabilitacije
10. Ljiljana Krsić, NVO "Zrak sunca"
11. Nedeljka Tušup NVO "Nova šansa u Novom"
12. Jovica Miljanović, Savjet za prava lica sa invaliditetom Skupštine opštine Herceg Novi
13. Tanja Relić JUSMŠ "Ivan Goran Kovačić"
14. Svetlana Vukašinović, JU OŠ "Ilija Kišić Zelenika"
15. Ratko Rečević, JUOŠ "Orjenski bataljon"

Imajući u vidu specifičnu situaciju zbog korona virusa, kao i otežane uslove za rad, kao i zasjedanje lokalnog Parlamenta, navedeni plan će se donijeti za period od 2021-2023.g.

2. DIO INTEGRACIJA LICA SA INVALIDITETOM

Osnovni razlog za donošenje strateških dokumenata na nacionalnom i lokalnom nivou je unapređenje položaja lica s invaliditetom.

2.1. Analiza stanja

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) procjenjuje se da u Crnoj Gori ima najmanje 10% osoba sa invaliditetom od ukupne populacije. Tačan broj lica sa invaliditetom teško je utvrditi, obzirom da su ona evidentirana preko različitih udruženja i ustanova, pa se često isto lice nalazi na više različitih evidencija. Trenutno na nivou opštine ne postoji zvanična baza podataka OSI.

Obrazovanje i obuka

U Herceg Novom radi jedna predškolska ustanova, četiri osnovne škole, škola za osnovno muzičko obrazovanje, jedna srednja mješovita škola, dvije visoko obrazovne ustanove i Radnički univerzitet za obrazovanje odraslih. Sve osnovne i srednja škola imaju pristupne rampe za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, a veći broj područnih jedinica nema prilagođen pristup licima sa invaliditetom.

Servisi usluga na nivou lokalne zajednice koji pružaju podršku u procesu inkluzije su Centar za djecu sa posebnim potrebama pri JZU "Dom zdravlja" Herceg Novi, Prvostepena komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama Opštine Herceg Novi, asistenti u nastavi, te personalni asistenti (iz projekta lokalnih javnih radova Biroa rada Herceg Novi), Opštinska organizacija Crvenog krsta Herceg Novi.

Jedan od ključnih servisa podrške inkluzivnom obrazovanju je Prvostepena komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama formirana od strane Opštine Herceg Novi u čijoj je nadležnosti njen rad i ista radi od 2008. godine, kada je počelo prvo usmjeravanje odnosno određivanje vaspitno – obrazovnog programa i dodatnih uslova u sistemu obrazovanja, za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama.. (Specijalno odjeljenje pri OŠ „Ilija Kišić“ u Zelenici).

Prvostepena komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama usmjerila je . u školskoj 2019/2020. godini u proces obrazovanja učenika sa posebnim obrazovnim potrebama 103 djece od predškolskog do zaključno sa srednjim obrazovanjem i to: JPU „Naša radost“ Herceg Novi 9 djece, JU OŠ „Orjenski bataljon“ Bijela 17 učenika, JU PŠ „Milan Vuković“ Herceg Novi 10 učenika, JU OŠ „Ilija Kišić“ 9 učenika u inkluziji i 19 u integrisanom odjeljenju iste, JU OŠ „Dašo Pavičić“ 14 djece, JU SMŠ „Ivan Goran Kovačić“ Herceg Novi 15 učenika, Muzička srednja škola Kotor 1 učenik, JU SMŠ „Mladost“ Tivat 1 učenik i u srednje stručno obrazovanje RC Kotor i Podgorica 8 učenika. U toku postupka je 5 nerješениh predmeta iz 2019.godine i 28 predmeta iz 2020.godine.

Za djecu: sa teškim tjelesnim smetnjama, umjerenim intelektualnim smetnjama, bez ostatka vida, potpunim gubitkom sluha i iz spektra autizma, u skladu sa rješenjem o usmjeravanju dobija se asistencija u nastavi.

U navedenoj školskoj godini broj asistenata u nastavi za vaspitno-obrazovne ustanove od predškolskog do zaključno sa srednjim obrazovanjem raspoređen je na sljedeći način:

- JPU „Naša radost“ Herceg Novi 6 asistenata u nastavi;
- JU OŠ „Dašo Pavičić“ Herceg Novi 3 asistenta u nastavi;
- JU OŠ „Ilija Kišić“ Zelenika 5 asistenata u nastavi;
- JU OŠ „Milan Vuković“ Herceg Novi 2 asistenta u nastavi;
- JU OŠ „Orjenski bataljon“ Bijela 2 asistenta u nastavi;
- JU SMŠ „Ivan Goran Kovačić“ Herceg Novi bez asistenata u nastavi.

Organizacije civilnog društva koje rade na unaprđenju kvaliteta života lica sa invaliditetom iz oblasti socio humanitarne djelatnosti i koje se bave socijalnom inkluzijom, koje su konkurisale za raspodjelu sredstava Opštine Herceg Novi su: “NVO“ Nova šansa u Novom“, NVO „Zrak sunca“, NVO “Sunčev zrak, NVO “Feniks“ (udruženje roditelja djece oboljele od kancera), “Lica oštećenog vida“, „Udruženje gluvih i nagluvih“.

Opština Herceg Novi - Sekretarijat Za Lokalnu Samoupravu

Sekretarijat za Lokalnu samoupravu, na osnovu Odluke o organizaciji i načinu rada lokalne uprave Opštine Herceg Novi, vrši poslove uprave vezane za uređenje odnosa i primjenu propisa iz oblasti socijalne i dječije zaštite, obezbjeđenje kućne njege i pomoći starim i invalidnim licima, ostvarivanje prava na jednokratnu novčanu pomoć licima u stanju socijalne potrebe koja imaju prebivalište u Opštini Herceg Novi, obezbjeđivanje novčane naknade za novorođenčad, izradu i sprovođenje propisa u oblasti socijalne i dječije zaštite, rješavanje o ostvarivanju prava iz oblasti socijalne i dječije zaštite, zaštite starih i lica sa invaliditetom, prevenciju i suzbijanje bolesti zavisnosti, rješavanje u ostvarivanju prava iz oblasti boračko-invalididske zaštite, preduzimanje mjera za rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica sa nadležnim državnim organima; vršenje poslova upravnog nadzora, davanje mišljenja i pripremu saglasnosti na Statut, Program rada i pravilnik o unutrašnjoj sistematizaciji i organizaciji radnih mjesta ustanovama iz oblasti socijalne i dječije zaštite (JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju).

Budžetom Opštine Herceg Novi izdvaja se oko 260.000€ za socijalne beneficije, čija se raspodjela realizuje preko Sekretarijata za lokalnu kroz transfere za socijalnu zaštitu i to:

- Transferi za jednokratne socijalne pomoći,
- Izdaci za poboljšanje uslova života lica sa posebnim potrebama,
- Prevoz starih lica,
- Novčana naknada za novorođenu djecu,
- Izdaci za finansiranje rada JU Dnevni centar.
- Gerunto program – njega starih lica.

U proteklih 3 godine, Sekretarijat je koordinirao brojne aktivnosti u pravcu unaprđenja polazaja OSI i to:

- Na osnovu Zakona o bezbjednosti saobraćaja na putevima, sprovedena je procedura oko izrade i otpočelo se sa izdavanjem znaka pristupačnosti za vozila kojima se prevoze lica sa invaliditetom, čime smo bili druga opština u Crnoj Gori koja je učinila dostupan pomenuti znak licima sa invaliditetom.
- Analiza pristupačnosti objekata licima sa invaliditetom je urađena, na osnovu čega imamo smjernice za regulisanje ovog pitanja i prilagođavanje najvažnijih objekata u našem gradu;
- U saradnji sa Mjesnom zajednicom Meljine urađena je rampa na plaži i dobili smo prvu plažu na hercegnovskoj Rivijeri prilagođenu osobama sa invaliditetom. Takođe, Mjesna zajednica Bijela je izvršila prilagođavanje objekta MZ, izgradnjom rampe na ulazu.
- U saradnji sa Agencijom za izgradnju i razvoj Herceg Novog, krenuli smo u prilagođavanje javnih površina – jednu po jednu mjesnu zajednicu. S tim u vezi, urađen je koncept uređenja prilagođavanja pješačkih staza osobama sa posebnim potrebama za teritoriju Igala, tačnije lokacije Ilijin park, ulice Sava Ilića, V Crnogorske brigade i Norveška. Na osnovu projekta, urađeno je 15 rampi na trotoarima i javnim površinama. Nakon toga, nastavljamo sa Savinom, Meljinama i Zelenikom, gdje imamo oko 40 novih rampi, za koje je izrada projekta u toku. Budžetom Opštine za 2021.godinu imamo predviđena sredstva za ovu namjenu.
- Sem navedenog, inicirali smo kod Morskog dobra projektovanje rampi po plažama, što takođe očekujemo u narednom periodu, kao i prilagođavanje Starog grada u saradnji sa Zavodom za zaštitu spomenika i Agencijom za izgradnju i razvoj Herceg Novog.

Opština Herceg Novi - Sekretarijat Za Kulturu I Obrazovanje

Sekretarijat za kulturu i obrazovanje u čijem djelokrugu rada je segment obrazovanja usmjeren je na podršku razvoju inkluzivnog obrazovanja u predškolskoj, osnovnoškolskim i srednjoj školi na području Opštine Herceg Novi. Kroz kontinuiranu podršku u funcionisanju Prvostepene komisije za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u vidu obavljanja administrativno stručnih poslova za istu i obezbjeđenju uslova za rad Sekretarijat doprinosi razvijanju optimalnog stimulativnog inkluzivnog okruženja u lokalnoj zajednici. Na polju inkluzivnog obrazovanja Sekretarijat će podržavati i aktivno učestvovati u sprovođenju jednog od ciljeva ovog lokalnog plana, a to je da djeci sa posebnim obrazovnim potrebama treba omogućiti ostvarivanje prava na obrazovanje u skladu sa njihovim individualnim mogućnostima.

Pravilnikom o uslovima i postupku za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama predviđeno je da organ lokalne uprave nadležan za poslove prosvjete vodi matičnu evidenciju o svakom djetetu sa posebnim obrazovnim potrebama. Sekretarijat svake godine uredno ažurira podatke o evidentiranoj djeci sa posebnim obrazovnim potrebama na obrascu 3 navedenog Pravilnika. Sekretarijat finansira i besplatan učenički prevoz za porodice čiji član ima tešku bolest (invalidnost).

Za studente OSI dodjeljuju se svake studentske godine stipendije bez obzira na ostvarenu prosječnu ocjenu na prethodnoj godini studija uz uslov da nemaju obnovljenu godinu tokom studiranja.

Prilikom održavanja Specijalne olimpijade za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama sa područja Crne Gore, a koja se održava u JU OŠ „Ilja Kišić“ Zelenika, Opština Herceg Novi istu finansira sa 50% učešća u partnerskom odnosu sa Ministarstvom prosvjete Crne Gore.

2.2. Ključni akteri u oblasti invalidnosti na lokalnom nivou

JU Centar za socijalni rad za opštinu Herceg Novi (u daljem tekstu: CSR) zauzima važno mjesto u dijelu pružanja podrške za život osobama sa invaliditetom. CSR finansijska sredstva za rad obezbjeđuje iz budžeta države. Između svih pravnih akata koji uređuju oblast rada Centra, svakako su najvažniji: Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Porodnični zakon, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, Zakon o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom, kao i niz drugih pravilnika i odluka.

Osnovna materijalna davanja se dijele na davanja iz oblasti socijalne zaštite i davanja iz oblasti dječije zaštite. Osnovna materijalna davanja u socijalnoj zaštiti su: materijalno obezbjeđenje, lična invalidnina, dodatak za njegu pomoć, zdravstvena zaštita, troškovi sahrane i jednokratne novčane pomoći. Iz oblasti dječije zaštite u Centru za socijalni rad se ostvaruje sledeća prava: naknada za novorođeno dijete, dodatak za djecu, troškovi ishrane u predškolskim ustanovama, pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama, refundacija naknade za zarade i naknada zarade za porodijsko odnosno roditeljsko odsustvo, naknada po osnovu rođenja djeteta i refundacija naknade zarade i naknada zarade sa polovinom punog radnog vremena i jedan broj dopunskih prava-odmor i rekreacija učenika i sl. Izdavanjem rešenja o ostvarivanju prava na MOP, pomoć i njegu i lične invalidnine bavi se pravna služba CSR.

Pravo na povlasticu na putovanje lica sa invaliditetom utvrđeno je Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti i Zakonom o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom. Ovo pravo mogu ostvariti djeca i mladi za vrijeme trajanja vaspitanja i obrazovanja, a ako su smješteni u ustanovu ili u drugu porodicu obezbjeđuju se i troškovi prevoza za vrijeme zimskog i ljetnjeg raspusta.

Pravo na povlasticu na putovanje imaju korisnici njege i pomoći drugog lica koja su to pravo ostvarila kod ovog Centra i po propisima iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja.

Lice sa invaliditetom ima pravo na povlasticu za dvanaest putovanja u drumskom i željezničkom saobraćaju u toku kalendarske godine. Ovo pravo ima i pratilac lica sa invaliditetom.

JU Centar za socijalni rad u primjeni svojih zakonskih ovlašćenja pruža raznovrsne usluge i licima sa invaliditetom, kao što su ostvarivanje prava na ličnu invalidninu, dodatka za njegu i pomoć, povlastice na putovanja licima sa invaliditetom, subvencije na utrošenu električnu energiju, usluge licima lišenim poslovne sposobnosti.

U skladu sa odredbama Zakona o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom ("Službeni list CG", br. 80/2008, 40/2011, 10/2015 i 50/2017) JU Centar za socijalni rad Herceg Novi je organizovao pripravnost-

prisustvo ovlaštenog lica za izdavanje potvrda o ostvarenom putovanju licima sa invaliditetom - u skladu sa članom 2 Zakona, tokom i van radnog vremena, u vrijeme državnih i vjerskih praznika, vikendom, u periodu od 7.00 do 20.00 časova zimi, i do 21.00 čas ljeti. Na dnevnom nivou, prosječno se tim povodom Centru obrati 50-tak lica sa invaliditetom plus pratioci.

Pravo na njegu i pomoć je vrsta socijane zaštite koju ostvaruju lica u skladu sa zakonom i kriterijumima o stepenu i vrsti ometenosti, a što utvrđuje nadležna prvostepena socijano – ljekarska komisija.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore-Biro rada Herceg Novi je organizovan kao javna služba sa svojstvom pravnog lica.

Zavod svoju djelatnost obavlja u okviru Centralne službe i područnih jedinica, u okviru kojih djeluju biroa rada za sve opštine u Crnoj Gori. Centralna služba je smještena u Podgorici i podeljena je na 11 organizacionih jedinica (sektora). U okviru Sektora za razvoj ljudskih resursa, koordinaciju i praćenje procesa rada djeluje sedam područnih jedinica. Područna jedinica Herceg Novi, u svom sastavu ima tri Biroa rada - Herceg Novi, Kotor i Tivat.

Zavod je institucija koja svojim programima i mjerama doprinosi kvalitetu života osoba sa invaliditetom. Prvostepena komisija za profesionalnu rehabilitaciju je počela sa radom 2013.godine. Pozitivno je rješila 324 zahtjeva za utvrđivanje procenata invaliditeta i to za Herceg Novi 193, Kotor 48 i Tivat 83.

Komisija za profesionalnu rehabilitaciju je razmatrala 174(u H.Novom 86), zahtjev za uključivanje u mjere profesionalne rehabilitacije i 147 (u H.Novom 67) lica je upućeno izvođaču u "ZOPT". Nakon završenih mjera PR 1 I 2, Komisija je donijela mišljenja o preostaloj radnoj sposobnosti i to za 108 lica (u H.Novom za 47) lica. Komisija za profesionalnu rehabilitaciju Herceg Novi za opštine H Novi.Kotor i Tivat radi shodno Pravilniku o sastavu i načinu rada komisije("Sl.list RCG",BR.20/11 I 20/12), kao i Pravilniku o kriterijumima i uslovima za utvrđivanje procenata invaliditeta, preostale radne sposobnosti i mogućnosti zaposlenja ("Sl.list RCG",br.49/08,73/10 I 39/12).

Javni radovi koji su važni za osobe sa invaliditetom. Kroz ovaj program tokom 2019.godine u opštini Herceg Novi realizovano je sledeće:

- Asistent u nastavi (ukupno angažovano 5 u školama i vrtiću). Na ovaj način je obezbijeđen asistent svakom djetetu kojem je Komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u vaspitno-obrazovni proces dala mišljenje o potrebi prisustva asistenata u obrazovni proces;) Treba istaći da svako dijete nema asistenta, već jedan asistira na petoro-šestoro djece.. Asistenti u nastavi u školama i vrtićima angažovani su od strane Ministarstva prosvjete i zaposleni u školama po ugovoru o radu.
- Personalni asistent (ukupno angažovano 7 asistenata).

JZU Dom zdravlja Herceg Novi je ustanova osnovana za obavljanje zdravstvene djelatnosti na primarnom nivou u skladu sa zakonom. Pri Domu zdravlja postoje centri za podršku i to: Centar za plućne bolesti, Centar za dijagnostiku, Centar za mentano zdravlje, Centar za djecu sa posebnim potrebama, Centar za prevenciju.

Centar za djecu sa posebnim potrebama raspolaže sa jednim logopedom i jednim psihologom, što je veoma malo s obzorom na realne potrebe u Herceg Novom, pa djeca umjesto najmanje 3 tretmana sedmično imaju po jedan tretman, a većina djece nijedan, što je nedopustivo. Centar ima ulogu u dodatnom medicinskom zbrinjavanju djece sa razvojnim rizikom i invaliditetom. Isto tako, predstavlja tačku umrežavanja sa uslugama drugih sistema koji su nadležni za stvaranje solidne socijalne sigurnosne mreže oko djece sa razvojnim rizikom/invaliditetom i njihovih porodica kao što su sistem obrazovanja, socijalne zaštite, lokalna zajednica i nevladin sektor. Bavi se preventivnom zdravstvenom zaštitom rizične djece, sprečavanjem razvoja poremećaja i oboljenja, rehabilitacijom djece ometene u razvoju, obučavanjem i edukacijom roditelja vaspitača i nastavnog osoblja za rad sa ovom djecom.

Jedinice za podršku u okviru Doma zdravlja su: jedinica za patronažu, jedinica za fizikalnu terapiju primarnog nivoa i jedinica za sanitarni transport.

Specifičnost Doma zdravlja: Medicina rada, Sportska Medicina, Hitna Medicinska Pomoć I Hemodijaliza.

Specifične ambulante: Internistička, Oftamološka, Hirurška, Urološka, Ortopedska I Fizijatrijska.

U okviru Doma zdravlja funkcionise i zaštitnik prava pacijenata kome se mogu obratiti svi pacijenti kojima je uskraćeno pravo na zdravstvenu zaštitu, odnosno svi pacijenti koji nisu zadovoljni pruženom zdravstvenom uslugom, ili postupkom zdravstvenog ili bilo kog drugog radnika zaposlenog u toj ustanovi.

PZU Opšta bolnica Meljine - U dijelu zdravstvene zaštite, od velike važnosti. Opšta bolnica obavlja djelatnosti iz oblasti: hirurgije, interne medicine, pedijatrije, ginekologije i akušerstva, za koje obrazuje odjeljenja. Pored osnovnih djelatnosti bolnica obezbjeđuje i djelatnost urgentne medicinske pomoći, anesteziologije, laboratorijske i druge dijagnostike, fizikalne medicine i rehabilitacije, snabdijevanje lijekovima i medicinskim sredstvima

Institut za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju "Dr Simo Milošević" A.D. Igalo ubraja se u najveće i najpoznatije institucije za multidisciplinarno banjsko liječenje na Balkanu. Začetnik je moderne fizikalne i preventivne medicine, rehabilitacije, talasoterapije i wellness-a i postao je jedan od glavnih međunarodnih centara za rehabilitaciju djece, odraslih i starih osoba.

Pored programa prevencije i rehabilitacije zdravlja, Institut Igalo nudi wellness i rekreativne sadržaje koji se, u svojoj osnovi, oslanjaju na moderne principe medicine. Ovakvi sadržaji posvećeni su promociji zdravog načina života, korekciji loših životnih navika, ili jednostavno uživanju u benefitima aroma-terapija, masaža i tretmana podmlađivanja lica, tijela i duše. Institut je takođe prepoznat i kao ustanova koja s obzirom na svoj primarni karakter - zdravstvena rehabilitacija - naročito vodi računa o pacijentima sa posebnim potrebama, o pacijentima sa utvrđenim stepenom invalidnosti, bez obzira na vrstu invaliditeta i njegov stepen.

Stoga je najprije neophodno naglasiti da je urađeno dosta na infrastrukтури u pogledu lakšeg prilaza i pristupa Institutu korisnicima usluga, čiji pretežniji broj čine odrasli i djeca sa određenom vrstom invaliditeta. Ovo se odnosi na oba objekta Instituta, prepoznata kao I i II faza.

Institut koristi subvencije na osnovu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji lica sa invaliditetom, te se redovno zapošljavaju OSI sa određenim stepenom invalidnosti, koji su raspoređeni na poslove koji odgovaraju njihovim mogućnostima. Institut sezonski zapošljava veći broj OSI.

JU Dnevni Centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju predstavlja sveobuhvatan servis zaštite djece sa smetnjama u razvoju, u kome se pruža kompleksan servis (socijalizacija, vaspitni program, njega, rehabilitacija, slobodne aktivnosti, fikalna terapija, sportske aktivnosti, uključivanje u kulturne događaje u socijalnoj sredini, podrška/savjetovanje roditelja, itd.). Njeguje socijalni model nasuprot medicinskom modelu rehabilitacije i osposobljavanje djece sa smetnjama u razvoju. Centar ima za cilj zaštitu, promociju i unapređenje prava djece sa smetnjama u razvoju, socijalizaciju i integraciju djece sa smetnjama u razvoju u zajednicu na osnovu pružanja jednakih mogućnosti i osposobljavanje za samostalnost u dnevnim aktivnostima zavisno od očuvanih sposobnosti djeteta. U Centru postoji tim stručnih radnika, stručnih saradnika i saradnika koji primjenjuju multidisciplinarni pristup u svome radu (psiholog, pedagog, defektolog - jednom sedmično, fizioterapeut, profesor sporta, medicinska sestra, njegovateljica, vozač).

Nakon preseljenja u novi objekat u Sutorini planiramo uvesti nove aktivnosti sa korisnicima koje se tiču rada na uređenju dvorišta: sadnja ukrasnog bilja, povrća, zasaditi poneku sadnicu voća.

Trenutno je u završnoj fazi izgradnja novog objekta Dnevnog centra u Sutorini, što je i preduslov za proširenje kapaciteta i transformaciju ustanove kako bi se i za lica sa smetnjama starijim od 26. godina otvorio servis Dnevnog boravka.

JU Dječiji dom "Mladost" - Bijela je ustanova koja se bavi zbrinjavanjem djece lišene roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama i jedina je ustanova ovog tipa na teritoriji Crne Gore. Po svom položaju i djelatnosti koju obavlja ova Ustanova zauzima veoma značajno mjesto u našem društvu, te je njeno dobro funkcionisanje i mogućnost da odgovori mnogobrojnim i ozbiljnim zahtjevima koji se pred nju postavljaju od ogromne važnosti za cjelokupnu društvenu zajednicu. Unutar Doma radi dnevni centar za djecu sa posebnim potrebama do 18 godina. Krajem 2018. godine, u sklopu implementacije prvog Plana transformacije, ova ustanova je uspjela da licencira ukupno 4 usluge namjenjene djeci i mladima. Jedna od tih licenciranih usluga je i Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju.

Ova usluga funkcioniše u posebnom dijelu objekta Doma, prostor ima površinu oko 300 m² i uređen je po najsavremenijim standardima. U ovom prostoru osim dnevnog boravka, trpezarije i kuhinje, u okviru ovog servisa funkcioniše senzorna soba, soba za fizioterapiju, soba za radno-okupacionu terapiju, soba za individualni rad, soba za odmor, kupatilo za invalidne osobe, a na samom ulazu u Dnevni centar nalazi se rampa za potrebe lica koja se otežano kreću.

Uslugu Dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju trenutno koristi 8 djece sa kojima rade 2 stručna radnika (psiholog i defektolog), 1 medicinska sestra i 1 fizioterapeut. Djeca imaju 2 obroka dnevno, a ustanova je organizovala prevoz djece sopstvenim kombi vozilom.

Srednja Mješovita Škola „Ivan Goran Kovačić“ nastavlja tradiciju škola koje su u Herceg Novom nastale tokom XIX i XX vijeka. Od Gimnazije kao matične škole osnovane 1953. godine, do danas, Škola je prošla

kroz različite periode transformacije i prilagođavanja obrazovnim i ukupnim društvenim promjenama. Pored matične gimnazije, u okviru Škole obrazuju se kadrovi i u sledećim područjima rada:

- stručno obrazovanje u trajanju od tri godine iz područja rada:
- I Turizam, ugostiteljstvo, trgovina: obrazovni profil – konobar; kuvar; prodavač
- II Lične usluge: obrazovni profil-frizer
- stručno obrazovanje u trajanju od četiri godine iz područja rada:
- I Turizam, ugostiteljstvo, trgovina: obrazovni profil - turistički tehničar; tehničar kulinarstva; tehničar prodaje, gastronom; restorater; tehničar prodaje
- II Arhitektura, građevinarstvo i geodezija: obrazovni profil - građevinski tehničar za visokogradnju; dizajner enterijera, tehničar za dekoraciju i aranžiranje prostora
- III Ekonomija, pravo, administracija: obrazovni profil - ekonomski tehničar
- IV Zdravstvo, farmacija, socijalna zaštita: obrazovni profil - fizioterapeutski tehničar.

Škola je licencirana i za obrazovanje učenika pravne škole. Škola ima ukupno 940 učenika. Prilagođena su dva mokra čvora za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama kao i spusna rampa za prilaz školi.

Javna Ustanova Osnovna Škola „Ilija Kišić“ Zelenika počela je sa radom 1964.g. Škola raspolaže sa 15 učionica po 63 m² od kojih su dvije namjenski preuređene za izvođenje nastave u prvom razredu. Dvije učionice, od kojih je jedna sa senzornom sobom, adaptirane su za rad djece sa posebnim obrazovnim potrebama. Zaposlena su 3 defektologa (specijalista za autizam i intelektualne smetnje, specijalista za tjelesne smetnje i specijalista za djecu sa poremećajem ponašanja) i gdje se od 1974.godine obučavaju djeca sa POP. Takođe, iz ove škole, defektolozi pružaju podršku kolegama iz drugih škola u realizaciji inkluzivnog procesa, odnosno dio su stručnog tima svake vaspitno-obrazovne ustanove u Herceg Novom, a realizuju i seminare, radionice i obuke na lokalnom nivou u cilju promovisanja inkluzivne politike i implementacije inkluzivne prakse. Od kadrova ove škole regrutovan je i mobilni tim kao jedini oblik podrške inkluziji pod pokroviteljstvom Zavoda za školstvo.

Javna Ustanova Osnovna Škola „Milan Vuković“ Herceg Novi osnovana je 1858. godine. Počela je sa radom kao Zakladna pomorska škola, koju su hercegnovskoj prosvjeti zavještali domaći dobrotvori Bošković, Đurović i Laketić. Stara škola radila je u Srbini do zemljotresa 1979. godine, a od 1982. godine nastavlja sa radom u novom objektu na Savini.

Nastava se odvija u 16 učionica, 6 dobro opremljenih kabineta, biblioteci i fiskulturnoj sali. U školi uči oko 700 učenika, raspoređenih u 28 odjeljenja matične škole i 3 područna odjeljenja: Podi, Kruševice. Učenici sa smetnjama u razvoju takođe su uključeni u vannastavne aktivnosti i redovno učestvuju u svim važnim dešavanjima škole: sportskim, kulturno- umjetničkim i zabavnim programima, školi u prirodi, ekskurziji... Škola je učesnik više projekata iz oblasti inkluzivnog obrazovanja koji su značajno doprinijeli podizanju svijesti učenika, roditelja i zaposlenih u pogledu položaja i prava djece sa smetnjama u razvoju.

Javna Ustanova Osnovna Škola "Dašo Pavičić" Herceg Novi Javna ustanova Osnovna škola "Dašo Pavičić" počela je sa radom 1959. godine, podjelom dotadašnje jedinstvene Osmogodišnje škole, zbog prevelikog broja odjeljenja i prostorne ograničenosti. U početku je nosila naziv Druga osnovna škola – Herceg Novi

da bi, 28.11.1959.godine, dobila naziv Osnovna škola „Dašo Pavičić“, po istaknutom revolucionaru i prvoborcu ovog kraja, Danilu – Dašu Pavičiću.

Škola u ovoj školskoj godini ima ukupno 54 odjeljenja, a od toga dva kombinovana odjeljenja u Područnom odjeljenju u Sutorini, osam odjeljenja nalazi se u zgradi Instituta u Igalu, i to: dva odjeljenja prvog, drugog, tećeg i četvrtog razreda. U Područnom odjeljenju u Mojdežu nema upisanih već djeca pohađaju nastavu u Matičnoj školi, čime je ovo odjeljenje privremeno prestalo sa radom.

U matičnoj školi na Toploj nastava je organizovana u dvije ravnomjerne smjene koje se sedmično mijenjaju, osim učenika učenika prvog razreda koji su uvijek u prvoj smjeni, a učenici drugog razreda uvijek u međusmjeni (12,40časova).

Javna Ustanova Osnovna Škola "Orjenski bataljon" Bijela - obuhvata učenike sa područja mjesnih zajednica: Bijela, Baošići, Đenovići i Kamenari. U školskoj 2019/20. godini nastavu pohađa 619 učenika raspoređenih u 31 odjeljenje..

Vaspitno-obrazovni rad se realizuje putem redovne, izborne, fakultativne, dodatne i dopunske nastave, nadgledanog učenja, vaspitnog rada u odjeljenjskim zajednicama, kroz slobodne ueničke aktivnosti, zatim u okviru ekskurzija, izleta, takmičenja, sportskih aktivnosti, kulturno-zabavnih programa, radnih akcija i drugih aktivnosti.

Dijete sa smetnjama u razvoju i invaliditetom treba da uziva pun i kvalitetan zivot u uslovima koji obezbjedjuju dostojanstvo, unapredjuju samopouzdanje i olaksavaju njegovo aktivno ucesce u zivotu lokalne zajednice.

Dječiji vrtić „ Naša radost“ Herceg Novi - osnovna djelatnost Javne predškolske ustanove “Naša radost“ je vaspitanje i obrazovanje djece sa ciljem stvaranja povoljnih uslova za cjelovit psihofizički razvoj djece. Predškolska ustanova obavlja djelatnost kojom se obezbjedjuju: boravak, vaspitanje i obrazovanje djece predškolskog uzrasta; inkluzija djece iz osjetljivih grupa u redovne grupe; preventivno-zdravstvena zaštita i njega djece; ishrana djece i socijalna zaštita djece. U svom sastavu Ustanova ima 6 vaspitnih jedinica: Savina, Igalu, Bijela, Topla, Zelenika i Zadužbina Nikole Ukropine.

U vrtićima i jaslicama naše ustanove, tokom 2019/20.godine upisano je 1160–oro djece koja su raspoređena u 30 vaspitnih grupa – 8 jasličnih grupa (uzrast od 1-3 godine) i 22 grupe vrtića(uzrast od 3-6 godina).U redovne vaspitne grupe upisano je i 8 –oro djece (1 djevojčica -7 dječaka) sa rješenjem prvostepene komisije za usmjeravanje kojim je iskazana potreba za asistentom.Ustanova je imala tokom prošle godine 6 asistenata dok je sedmoro djece redovno dolazilo.

2.3. Organizacije civilnog društva koje rade na unapređenju kvaliteta života OSI

Položaj **Crvenog krsta** u Crnoj gori definisan je Zakonom o Crvenom krstu crne gore ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 028/06, Službeni list Crne Gore", br. 73/10 i 40/11). Crveni krst Crne Gore je nezavisna i dobrovoljna humanitarna organizacija, koja djeluje na osnovu principa i Misije Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumjeseca. Članom 2 propisano je da Crveni krst Crne Gore uživa posebnu zaštitu i pomoć Crne Gore i obavlja poslove od javnog interesa koji mu se povjere. Samim tim, za vršenje poslova od javnog interesa Crvenom krstu se obezbjeđuju sredstva u budžetu Crne Gore i budžetu lokalne samouprave.

Opštinska organizacija Crvenog krsta između ostalog, okrenuta je pružanju pomoći najosjetljivijim kategorijama stanovništva. Imajući u vidu epidemiološku situaciju usled Covid 19, u prethodnom periodu su značajne aktivnosti na raspodjeli humanitarne pomoći starim i iznemoglim, licima u stanju socijalne potrebe, licima sa posebnim potrebama, REA populaciji, žrtvama porodičnog nasilja, i sl. Zahvaljujući Lokalnoj upravi, privrednicima i donacijama pojedinaca, pomoć je podjeljena najugroženijima- preko 900 porodica.

Od 2014.god. Crveni krst Herceg Novi se aktivirao oko dodjele invalidskih pomagala, kroz donaciju CKCG, pa je podjeljeno oko 100 kolica korisnicima kojima su potrebna (za Dom starih u Risnu - 48).

Organizacija vrši svakodnevno sakupljanje polovne odjeće i obuće, sortira i dijeli u odnosu na potrebe i interesovanje građana.

Značajne su i aktivnosti koje sprovode sa učenicima počev od kurseva prve pomoći, raznih programskih aktivnosti, pomoći starim licima i sl.

NVO »Nova šansa u Novom« osnovana 23. 05. 2008 godine, je dobrovoljno organizovana, neprofitna i nepolitička organizacija koja se bavi pružanjem svim vidovima pomoći licima sa invaliditetom. U postizanju svojih ciljeva okuplja roditelje i profesionalce koji se bave različitim aspektima zbrinjavanja osoba sa razvojnim teškoćama (medicinska rehabilitacija, obrazovanje, socijalna pomoć) i sve zainteresovane pojedince i grupe građana koji žele da doprinesu boljoj integraciji osoba sa razvojnim teškoćama. NVO »Nova šansa u Novom broji 127 člana koji u toku mjeseca borave u prostorijama Nove šanse. Članovi osnivači su 10 žena. Trenutno zapošljavaju 9 lica sa invaliditetom. U štampariji je 5, a u radionici reciklaže papira 4 lica sa invaliditetom.

Koriste sve subvencije propisane Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji OSI:

- Subvencije za lična primanja 5 lica sa invaliditetom
- Prilagođavanje radnog mjesta za OSI
- Dva radna asistenta
- Subvencije za uvoz mašina neophodnih za rad OSI

Pored zapošljavanja svakodnevno (i vikendom) imaju radno terapeutske radionice koje se održavaju u popodnevnim satima.

Realizovali su 38 projekata.

Inicijatori su i članovi radnih grupa za izradu prilagođenog Programa obrazovanja odraslih lica sa invaliditetom za osposobljavanje za zanimanja Grafički tehničar pripreme za štampu, Grafički tehničar dorade i Grafički tehničar štampe. Nastavni plan i program za Ucikling proizvodi od papira(reciklaža). Članovi su Nacionalne asocijacije roditelja i djece sa smetnjama u razvoju Crne Gore-NADOS.

NVO „Zrak Sunca“ je neprofitna i nepolitička organizacija registrovana 29.07.2011.godine, koja se bavi pružanjem svih vrsta pomoći i edukacijom djece i mladih ometenih u razvoju. Udruženje zastupa stav da djeci i mladima ometenim u razvoju treba pružiti izjednačene šanse za odrastanje kako bi se ravnopravno uključivali u sve sfere života i društva. Jedan od ciljeva udruženja „Zrak sunca“ je podizanje nivoa svijesti i kulture u cilju toleracije prema različitosti kroz smanjenje svih oblika diskriminacije i siromaštva koje ugrožavaju život licima ometenim u razvoju.

Pored redovnih aktivnosti unapređenja postojećih i razvijanja novih servisa podrške članovi udruženja od svog osnivanja obilježavaju Dan Planete Zemlje, 22.aprila, Svjetski Dan prava djeteta, 20.novembra, manifestacijom „Pjesmom do zvijezda“ kao i 03.decembar, Međunarodni Dan osoba sa invaliditetom, manifestacijom „Pravo na život dostojan čovjeka“.

Udruženje je član Saveza roditeljskih udruženja djece i omladine sa teškoćama u razvoju Crne Gore „Naša inicijativa“ i Mreže za edukaciju i razvoj servisa podrške- MERSP.

U Herceg Novom postoje registrovane i NVO Opštinska organizacija za gluve nagluve, NVO paraplegičari, NVO lica oštećenog vida, NVO „Sunčev zrak“.

Kada je riječ o privatnom sektoru, neophodno je pomenuti kompanije koje u okviru društveno-korisno rada mogu značajno pomoći i unaprijediti život Osi: Blueline, Taxi preduzeća, Građevinske kompanije, ugostiteljski i hotetlski kapaciteti.

Sem njih, značajne su i aktivnosti koje u okviru svojih djelatnosti mogu sprovoditi: JP Morsko dobr, T-com, M-tel, Telenor, RTHN, Turistička organizacija, Muzej i galerija, biblioteka, Sportski centar.

3. Oblast djelovanja i predlog ciljeva i aktivnosti

VIZIJA

Vizija Lokalnog akcionog plana u oblasti invalidnosti je stvaranje jednakih mogućnosti u zajednici za sve građane

MISIJA

Misija Lokalnog akcionog plana u oblasti ivalidnosti je unapređenje položaja OSI u lokalnoj zajednici kroz razvoj programa i infrastrukture koji će osigurati jednake mogućnosti, posebno u oblastima pristupačnosti, zapošljavanja i obrazovanja.

CILJEVI LOKALNOG PLANA

- **CIJ 1:** Povećanje opšteg nivoa pristupačnosti fizičke sredine, javnog prevoza, informaciono-komunikacionih tehnologija, javnih objekata i usluga licima sa invaliditetom.

CIJ 2: Omogućavaje prava na slobodno kretanje, puni pristup kulturnim, rekreativnim i sportkim aktivnostima svim osobama sa invaliditetom.

CIJ 3: Unapređenje uslova za povećanje zapošljivosti lica sa invaliditetom i njihovo pravno učešće na tržištu rada.

CIJ 4: Sveobuhvatno, adekvatno i kvalitetno uključivanje sve djece i omladine sa posebnim obrazovnim potrebama u procesu obrazovanja i obuke.

CIJ 5: Uključivanje lica sa invaliditetom u društvenu zajednicu unapređivanjem životnog standarda kroz uspostavljanje održivog sistema socijalne zaštite.

- **CIJ 6:** Unapređenje zdravlja OSI i njihovih porodica, kroz uspostavljanje jednake dostupnosti medicinskih usluga i dogovarajućih medicinskih tretmana, bez obzira na vrstu i stepen invaliditeta.

3.1. Pristupačnost

Oblast pristupačnosti obuhvata: pristupačnost objektima (fizičkom okruženju), odnosno uklanjanje arhitektonskih barijera na objektima, pristupačnost u saobraćaju, pristupačnost informacijama, pristupačnost u oblasti turizma.

Pristupačnost lica sa invaliditetom regulisana je kroz zakone i propise. Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata definiše da se izgradnja objekata u javnoj upotrebi vrši tako da se licima smanjene pokretljivosti obezbjeđe nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad, odnosno pristup i kretanje u zajedničkim prostorijama pri izgradnji stambeno-poslovnih objekata. Kod stambeno-poslovnih objekata sa 10 i više stanova neophodno je da se izvrši prilagođavanje objekta, odnosno da na svakih 10 stambenih jedinica, najmanje jedan stan bude prilagođen kretanju, boravku i radu licima smanjene pokretljivosti.

Uslovi i način obezbjeđivanja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada licima smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom i jednostavno prilagođavanje objektima u javnoj upotrebi, stambenim i stambeno-poslovnim objektima propisani su Pravilnikom obližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom

(»Sl. list CG«, broj 48/13 i 44/15). Kako je članom 3. stav 2. navedenog Pravilnika propisano da oznake pristupačnosti moraju bitinodgovarajuće veličine i postavljene na lako uočljivom mjestu, sprovođenjem aktivnosti na Analizi pristupačnosti definisane sulokacije koje su označene odgovarajućim oznakama i elementima pristupačnosti i ispunjavaju uslove za upotrebu pomagala kao ipredlozi za njihovo postavljanje na lokacijama koje zahtjevaju obezbjeđivanje nesmetanog pristupa i kretanja licima smanjenepokretljivosti i lica sa invaliditetom.

Odlukom o postavljanju odnosno građenju i uklanjanju pristupnih rampi, liftova i sličnih objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom na teritoriji Opštine Herceg – Novi (»Sl. list CG – opštinski propis«, broj 024/15 od 10.07.2015.godine) propisani su uslovi i postupak za postavljanje, odnosno građenje i uklanjanje pristupnih rampi, liftova i sličnih objekata (pristupni objekti) za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom postojećim objektima na urbanističkim odnosno katastarskim parcelama, a koji uslovi nijesu propisani planskim dokumentom detaljne razrade. Članom 2. iste Odluke propisano je da se pristupni objekti postavljaju na građevinskom zemljištu, u državnoj i privatnoj svojini, pod uslovom da ne narušavaju postojeće gradske i druge funkcije, ne ugrožavaju uređene javne zelene površine i ne ugrožavaju kolske i pješačke komunikacije.

Lokalna uprava je uradila Analizu pristupačnosti za prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima smanjene pokretljivosti, kako bi se sagledalo i utvrdilo postojeće stanje pristupačnosti objektima u javnoj upotrebi licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom na teritoriji Opštine Herceg – Novi.

Javne saobraćajne površine u gradskoj zoni generalno nisu prilagođene kretanju lica smanjene pokretljivosti. Veoma mali broj ulica ima oborene ivičnjake sa vertikalnim padom na prelasku sa trotoara na kolovoz: uglavnom nemaju ni fizičku ni elektronsku prilagođenost .

Na pojedinim mjestima u glavnim gradskim ulicama ul.Sava Ilića, Njegoševoj Ul. Save Kovačevića i Braće Grakalića ima oborenih trotoara koji mogu poslužiti kretanju i korišćenju lica smanjene pokretljivosti.

Na raskrsnicama i ulicama ne postoji vertikalna i horizontalna signalizacija, nema urađenih taktilnih polja upozorenja i crta vođenja , osim raskrsnice na Toploj koja ima urađen semafor sa zvučnom signalizacijom, ali bez oborenih ivičnjaka.

Na području Opštine riješen je problem parkiranja, gdje su na značajnim mjestima u nadležnosti Parking servisa obilježena parkiralista za lica smanjene pokretljivosti.

Pjesačke zone (Šetaliste Pet Danica, gradski trgovi, parkovi i dječija igralista)

Zbog specifičnosti konfiguracije terena ne postoji adekvatna vertikalna komunikacija i povezanost između - Šetalista, užeg gradskog jezgra i Autobuske stanice.

Gradski parkovi su djelimično uredjeni i prilagođeni licima smanjene pokretljivosti, ne postoji uredjena mogućnost korišćenja gradskog mobilijara.

Dva glavna gradska trga (Trg Hercega Stjepana i trg Nikole Djurkovića) koji se nalaze u starom Gradskom jezgru u potpunosti su neprilagodjeni OSI, zbog postojeće konfiguracije terena.

Analizom su definisani objekti u javnoj upotrebi koji nisu prilagođeni licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom i to:

- **Objekti administrativne namene:**

1. **Centar bezbjednosti HN** - Objekat nije prilagođen za javnu upotrebu osobama sa invaliditetom, unutrašnja infrastruktura nepristupačna, nema nikakvih oznaka ni natpisa sa uvećanim slovima I brojkama, unutrašnja komunikacija nemoguća uslijed nedostatka lifta. Omogućen pristup šalterskoj službi, ali tehnicki nije uskladjen sa propisima iz Pravilnika I nema obilježen parking proctor;
2. **Osnovni sud u Herceg Novom I Osnovno drzavno tuzilastvo** - Objekat se Nalazi u Starom gradu i nije prilagođen za javnu upotrebu OSI. Usled specifične konfiguracije terena i mogućnosti isključivo stepenišnog prilaza;
3. **Uprava za nekretnine** - Objekat nije prilagođen za javnu upotrebu osobama sa invaliditetom, unutrašnja infrastruktura nepristupačna, nema nikakvih oznaka ni natpisa sa uvećanim slovima I brojkama, unutrašnja komunikacija nemoguća uslijed nedostatka lifta. Ima obezbjedjeno parking mjesto;
4. **Zavod za zapošljavanje – Biro rada I Centar za socijalni rad** - Onemogućen pristup objektu Nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija, ima horizontalno i vertikalno obilježen parking proctor;
5. **Republički fond PIO** - Onemogućen pristup objektu nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija, nema obilježen parking prostor;
6. **CEDIS** - Onemogućen pristup objektu, nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija, nema obilježen parking proctor;
7. **Gradski arhiv** - Objekat se Nalazi u Starom gradu i nije prilagođen za javnu upotrebu OSI.

- **Objekti zdravstvene namjene:**

8. **Ambulanta Topla** - Onemogućen pristup objektu. Nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija, nema obilježen parking proctor;
9. **Ambulanta Igalo** - Onemogućen pristup objektu. Nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija, nema obilježen parking proctor;
10. **Apoteka Montefarm Stari grad** - Objekat se Nalazi u Starom gradu i nije prilagođen za javnu upotrebu OSI. Uslijed specifične konfiguracije terena i mogućnosti isključivo stepenišnog prilaza;
11. **Bolnica Meljine (prijemno odjeljenje, labaratorija)**

- **Objekti vaspitne namjene (djelimično prilagođeni):**

1. **OŠ "Dašo Pavičić"**
2. **OŠ "Milan Vuković"**
3. **OŠ "Ilija Kišić"**

4. **OŠ "Orjenski bataljon"**
5. **JU Školski centar "Ivan Goran Kovačić"**
6. **Fakultet za primjenjenu fizikalnu terapiju, Igalo**
7. **JU Škola za Osnovno muzicko obrazovanje**
8. **JPU "Naša Radost" vaspitna jedinica Topla**
9. **JPU "Naša Radost" vaspitna jedinica Bijela**

- **Objekti u nadležnosti Lokalne uprave**

10. **Zgrada Opštine** - Objekat je djelimično prilagođen za javnu upotrebu osobama sa invaliditetom . Postoji urađena pristupna rampa i dostupnost glavnom holu i građanskom birou, Unutrašnja infrastruktura je nepristupačna. Postoje oznake na Brajevom pismu, kao i obilježen parking prostor;
11. **DOO Parking servis** - Onemogućen pristup objektu, nalazi se na drugom spratu. Nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija , nema obilježen parking prostor;
12. **DOO Vodovod I kanalizacija** - Onemogućen pristup objektu. Nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija , nema obilježen parking proctor;
13. **DOO Stambeno komunalno** - Objekat se Nalazi u Starom gradu i nije prilagođen za javnu upotrebu OSI ;
14. **Doo Čistoća** - Objekat nije prilagođen za javnu upotrebu OSI, nepristupačan prilaz sa javne komunikacije;
15. **Gradska pijaca** - Onemogućen pristup objektu. Nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija , nema obilježen parking prostor;
16. **Gradska biblioteka** - Objekat se Nalazi u Starom gradu i nije prilagođen za javnu upotrebu OSI;
17. **Muzej I Galerija - Muzej** Onemogućen pristup objektu. Nema pristupnu rampu, onemogućena unutrašnja komunikacija , nema obilježen parking prostor. *Galerija* se Nalazi u Starom gradu i nije prilagođen za javnu upotrebu OSI . Uslijed specifične konfiguracije terena i mogućnosti isključivo stepenišnog prilaza;
18. **Turistička organizacija** - Onemogućen pristup objektu. Nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija , nema obilježen parking proctor;
19. **Sportski centar Igalo** - Objekat djelimično prilagođen za javnu upotrebu, ima oboren ivičnjak , uređen ulaz I pristup glavnom holu, Unutrašnja infrastruktura je prilagodjena u nivou prizemlja i sale. Ne postoji mogućnost kretanja između redova stolica , nema zvučnih signala na ulaznim vratima , natpisa sa uvećanim slovima I brojevima , nema oznaka na sjedištima I redovima. Nema pristup sa parkinga, koji su obilježeni. Prilaz je moguć sa autobusnog stajalista i ima oboren ivičnjak.
20. **Banke uz Njegoševu ulicu** - Objekti se nalaze na glavnom Gradskom trgu I uz Njegoševu ulicu i nisu prilagodjeni OSI;
21. **Tvrđave: Forte mare I Kanli kula** - Objekti se Nalaze u Starom gradskom jezgru I nisu prilagođeni za javnu upotrebu OSI . Uslijed specifične konfiguracije terena I mogućnosti isključivo stepenišnog prilaza;
22. **Sakralni objekti:** Crkva sv. Preobraženja, Crkva sv. Spasa, Crkva sv. Arhandjela na Belavisti, Crkva sv. Jeronima, Manastir Savina - Onemogućen pristup objektima Nema pristupnu rampu, onemogućena komunikacija , nema obilježen parking prostor.

Glavni i dugoročni cilj ovog Akcionog plana je upravo prilagođavanje navedenih javnih objekata, kao i javnih saobraćajnih površina kretanju licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom. Sem toga, jako mali broj ugostiteljskih objekata je prilagođen, a ni jedan objekat nema toalet prilagođen licima sa

invaliditetom. U Opštini Herceg Novi postoji svega jedno kupalište prilagođeno potrebama osoba sa invaliditetom. Ne postoji veza između šetališta i Njegoševe ulice (ni jedno stepenište nije prilagođeno, kao ni Trg Hercega Stjepana- veza sa Trgom Nikole Đurkovića).

Na inicijativu Sekretarijata za lokalnu upravu, urađen je koncept prilagođavanja pješačkih staza osobama sa posebnim potrebama u ulicama Braće Grakalić, Jadranska magistrala (kružni tok u Meljinama i raskrsnica na Toploj-pored rampi, predviđeno je i postavljanje taktilnih površina), plato kod pošte u Igalu i trotoar kod ambulante u Igalu – ukupno 49 rampi za lica smanjene pokretljivosti. Realizacija ovog projekta planirana je za prvu polovinu 2021.g.

Odluka o javnim parkiralištima na području opštine Herceg Novi definiše da je organ nadležan za poslove saobraćaja dužan da na opštem parkiralištu odredi najmanje 5% parking mjesta za vozila lica sa 80% ili više procenata tjelesnog oštećenja ili tjelesnog invaliditeta, odnosno lica kod kojih je uslijed tjelesnog oštećenja ili tjelesnog invaliditeta utvrđena nesposobnost donjih ekstremiteta od 60% ili više procenata, kao i za vozila koja koriste djeca sa tjelesnom, mentalnom i senzornom ometenošću i koja ostvaruju pravo na ličnu invalidninu ili pravo na njegu i pomoć drugog lica. Odlukom se takođe definiše da privredno društvo, odnosno preduzetnik koji obavlja poslove održavanja, pružanja usluga i korišćenja javnih parkirališta ima obavezu da na posebnom parkiralištu odredi najmanje 5% parking mjesta za vozila lica sa invaliditetom. Ta vozila označavaju se znakom pristupačnosti, koji izdaje organ nadležan za poslove saobraćaja, u skladu sa propisom o bezbjednosti saobraćaja na putevima. Do sada je pravo na dobijanje tog znaka preko nadležnog organa iskoristilo 1 lice, koja samim tim ostvaruju pravo na besplatno parkiranje.

Skupštinskom Odlukom je utvrđeno da se poslovi upravljanja javnim prostorom za parkiranje vozila povjeravaju DOO “ Parking servis” Herceg Novi .

Parking servis Herceg Novi gazduje sa ukupno 1215 parking mjesta, od čega je 995 pm na opštim parkiralištima (ulica) i 220 pm na posebnim parkiralištima (pod rampom, 1. Igalu kod Lighthouse 110pm i 2. Škver 120pm). Ukupan broj mjesta za lica sa posebnim potrebama, a sa kojima raspolaže ovo Društvo, je 18 i sva su obilježena vertikalnom i horizontalnom signalizacijom. Takođe imaju 4 kod ulaza u staru fazu Instituta, 2 iza OŠ Dašo Pavičić, 1 ispod ZZZCG i 2 pored OŠ Ilija Kišić.

Ukupan broj izdatih povlašćenih kartica za lica sa posebnim potrebama je 78. Vozila koja posjeduju karticu za lica sa posebnim potrebama koja je izdata u Crnoj Gori ili bilo kojoj drugoj zemlji, a koja je vidno istaknuta na vozilu, mogu da besplatno parkiraju na bilo kojem parking mjestu na opštem parkiralištu.

Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju definiše da su prevoznici koji vrše linijski prevoz putnika, kao i taksi prevoznici u obavezi da prevozna sredstva prilagode licima sa invaliditetom. Prema podacima Sekretarijata Blue line d.o.o. posjeduje 7 autobusa koji su prilagođeni osobama sa invaliditetom (to su svi autobusi koji saobraćaju na relaciji Igalu – Kamenari –Igalu i kružna linija Igalu - Meljine – Igalu), taksi prevoznik DAJMI kompani d.o.o. posjeduje jedno vozilo prilagođeno osobama sa invaliditetom.

Pristupačnost u oblasti turizma je izuzetno značajna ako uzmemo u obzir da je turizam grana koja je u velikoj mjeri zastupljena u opštini Herceg Novi. Poželjno bi bilo prilagoditi ovu oblast licima sa

invaliditetom, ne samo u smislu prilagođavanja turističkih objekata licima sa invaliditetom, već i u smislu obuka i edukacija za pružaoce turističko-ugostiteljskih usluga o potrebama i pravima lica sa invaliditetom.

3.2. Participacija

Cilj ovog Lokalnog akcionog plana je omogućiti licima sa invaliditetom da u potpunosti učestvuju u društveno-političkom životu zajednice.

Mnogo je prepreka koje onemogućavaju licima sa invaliditetom da u punoj mjeri koriste osnovna ljudska prava, kao što su:

- pravo na slobodno vrijeme,
- pravo na puni pristup kulturnim, rekreativnim i sportskim aktivnostima,
- pravo na učešće u političkom životu,
- pravo na zastupanje kroz organizacije lica sa invaliditetom,
- pravo na izbor mjesta i načina života.

Politike na međunarodnom, nacionalnom i lokalnom nivou treba da teže uklanjanju administrativnih i prepreka koje predstavljaju različiti stavovi u pogledu jednakog i punog učešća, kao i obezbjeđivanju kvalitetnih usluga u zajednici, uključujući i pomoć personalnog asistenta.

U cilju povećanja učešća osoba sa invaliditetom i njihovih organizacija identifikovani su sledeći problemi:

- Nepristupačnost biračkih mjesta, arhitektonske barijere, kao i neodgovarajući materijali koji bi trebali biti pristupačni i lako razumljivi,
- Nepristupačnost kulturnih i sportskih objekata i sadržaja za osobe sa invaliditetom, nepostojanje sportskih klubova za OSI, a i kulturnih sadržaja u kojima su uključene OSI.

3.3. Zapošljavanje

Na evidenciji **Biro rada Herceg Novi nalazi se 122 lica sa invaliditetom.**

Prema statusu, stručnoj spremi i godinama starosti evidentiran je sledeći broj lica sa invaliditetom:

- **Lica sa invaliditetom po vrsti statusa ima ukupno 122 (žena 54):**

- od toga: invalidi rada II i III kategorije 15 (žena 2); kategorisana omladina 11 (žena 3); lica sa invaliditetom po rješenju komisije za profesionalnu rehabilitaciju Zavoda 96 (žena 49).

- **Lica sa invaliditetom po SSS ukupno 122 (žena 54) od toga:**

- I stepen 20 (žena 9), II stepen 21 (žena 7); III stepen 39 (žena 13), IV stepen 30 (žena 19), VI stepen 3 (žena 1), VII stepen 9 (žena 5).

- **Lica sa invaliditetom po godinama starosti ukupno 122 (žena 54):**

- od toga: od 18 do 25 4 OSI (žena 2), od 25 do 30 7 OSI (žena 1), od 30 do 40 19 OSI (žena 8), od 40 do 50 34 OSI (žena 14), preko 50 godina 58 OSI (žena 29).

Lica sa invaliditetom kojima je rješenjem Komisije za profesionalnu rehabilitaciju Zavoda utvrđen procenat invaliditeta upućuju se u proces profesionalne rehabilitacije. Ovaj proces se realizuje s ciljem osposobljavanja lica za socijalnu i radnu integraciju, te obuhvata različite mjere i aktivnosti, koje omogućavaju da se lica sa invaliditetom na odgovarajući način osposobe za rad, zadrže zaposlenje, u njemu napreduju ili promjene profesionalnu karijeru

- **Lica sa invaliditetom po rješenju komisije za profesionalnu rehabilitaciju Zavoda ukupno 96 (žena 49):**

- od toga: 20-49% laki invaliditet ima 54 OSI (žena 31), 50-79% umjereni invaliditet ima 36 OSI (žena 13), 80-100% teški invaliditet ima 6 OSI (žena 5).

Mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije sprovodi izvođač profesionalne rehabilitacije, koji mora ispunjavati propisane uslove u pogledu prostora, opreme, stručnog kadra i standarda za njihovu realizaciju.

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom utvrđene su sledeće mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije:

1. savjetovanje, podsticanje i motivisanje lica sa invaliditetom na aktivno traženje zaposlenja;
2. utvrđivanje preostale radne sposobnosti
3. pomoć u prihvatanju vlastite individualnosti i upoznavanje sa mogućnostima uključivanja u osposobljavanje i rad;
4. pomoć prilikom izbora odgovarajućih profesionalnih ciljeva;
5. razvijanje socijalnih spretnosti i vještina;
6. pomoć prilikom traženja odgovarajućeg radnog mjesta;
7. analiza konkretnog radnog mjesta i radnog okruženja lica sa invaliditetom;
8. izrada plana prilagođavanja radnog mjesta i radnog okruženja za lice sa invaliditetom;
9. izrada plana potrebne opreme i sredstava za rad za lice sa invaliditetom na tom radnom mjestu;
10. osposobljavanje za rad na konkretnom radnom mjestu;
11. praćenje i stručna pomoć prilikom osposobljavanja i obrazovanja;
12. praćenje lica sa invaliditetom na radnom mjestu, nakon zaposlenja;
13. evaluacija uspješnosti procesa rehabilitacije za pojedino lice sa invaliditetom;
14. ocjenjivanje radnih rezultata zaposlenog lica sa invaliditetom.

Licencirani Izvođač mjera profesionalne rehabilitacije je ZOPT¹ DOO Podgorica.

Treba naglasiti da mjerama i aktivnostima profesionalne rehabilitacije mogu biti obuhvaćena i zaposlena lica sa invaliditetom, da bi sačuvali postojeće zaposlenje, napredovali u njemu ili promijenili radno mjesto.

Broj lica sa invaliditetom koja su do sada prošla proces profesionalne rehabilitacije na birou rada je 53, a broj lica sa invaliditetom koja su trenutno uključena je 41. Lica sa invaliditetom predstavljaju jednu od kategorija lica sa najvećim preprekama u zapošljavanju.

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji definisan je kvotni sistem zapošljavanja, odnosno obaveza poslodavca da zaposli određeni broj lica sa invaliditetom u skladu sa ukupnim brojem zaposlenih. Ukoliko

¹ Društvo za zapošljavanje, obrazovanje odraslih, organizovanje i izvođenje profesionalne rehabilitacije

poslodavac ne zaposli određeni broj lica sa invaliditetom, dužan je da uplati poseban doprinos za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom.

I pored postojanja pravnog okvira za realizaciju programa profesionalne rehabilitacije i podsticanje bržeg zapošljavanja lica sa invaliditetom i njihovo ravnopravno učešće na tržištu rada, njihov efekat u praksi, još uvijek je manji od očekivanog.

To je posebno izraženo kroz činjenicu da se poslodavci u skladu sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom u najvećoj mjeri odlučuju da uplaćuju poseban doprinos u Fond za profesionalnu rehabilitaciju nego da zapošljavaju lica sa invaliditetom. Iz toga proizilazi potreba da se poslodavci bolje upoznaju sa povoljnostima koje im se nude ukoliko uposle lice sa invaliditetom.

Ono što je zakonom definisano i što se u praksi sprovodi je da poslodavac koji zaposli lice sa invaliditetom ostvaruje pravo na subvencije i to: subvencije zarada, bespovratna sredstva za prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada za zapošljavanje lica sa invaliditetom u iznosu od 100% opravdanih troškova, kreditna sredstva pod povoljnim uslovima za kupovinu mašina, opreme i alata potrebnog za zapošljavanje lica sa invaliditetom, učešće u finansiranju troškova ličnih asistenata lica sa invaliditetom. Većom primjenom ovih mjera povećalo bi se zapošljavanje lica sa invaliditetom.

3.4. Obrazovanje i obuka

Cilj ovog Lokalnog akcionog plana je sveobuhvatno, adekvatno i kvalitetno uključivanje sve djece i omladine sa posebnim obrazovnim potrebama u proces obrazovanja.

Obrazovanje je jedno od osnovnih ljudskih prava. U sistem opšteg obrazovanja treba da budu uključena sva djeca, a posebno djeca sa posebnim obrazovnim potrebama, kojima treba pružiti individualnu podršku u njihovom najboljem interesu. Obrazovanje za cilj ima osposobljavanje i osamostaljivanje djece, a kako je pristup obrazovanju ponekad otežan za djecu /lica sa invaliditetom, potrebno je osigurati pristupačnost sistema obrazovanja i njima. S tim u vezi, važno je podržati inkluzivno obrazovanje.

Na lokalnom nivou postoji Komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u vaspitno - obrazovni proces. Komisiju čine stručna lica različitih profila (pedijatar, pedagog, psiholog, defektolog, logoped, socijalni radnik), koja predlažu programe, dodatne pomoći i druge uslove koje je potrebno obezbjediti kako bi se proces inkluzivnog obrazovanja uspješno i kvalitetno sprovodio.

U tom cilju, vaspitno-obrazovne ustanove izrađuju individualno-razvojni obrazovni program (IROP) i individualni tranzicioni plan (ITP), individualno za svako dijete.

Za obrazovanje odraslih, preko Zavoda za zapošljavanje vrše se profesionalna orijentacija i posebni programi obuke.

U JU OŠ Ilija Kišić organizovana je već dugi niz godina nastava za djecu sa posebnim obrazovnim potrebaama.

U SMŠ Ivan Goran Kovačić formiran je volonterski servis za druženje sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama.

3.5. Socijalna zaštita

Prava u oblasti socijalne zaštite definisana su Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Socijalna zaštita je uvijek podrazumijevala akciju koja počiva na unaprijed utvrdjenim pravilima, humanističkim vrijednostima i izvire iz interesa i ciljeva svih gradjana. Svrha i ciljevi socijalne politike prisutni su i u drugim sistemima (zapošljavanje, penzijsko i invalidsko osiguranje i sl.) i nemoguće je zamisliti razvoj ekonomske politike bez valjane socijalne politike i obrnuto.

Osobe sa invaliditetom su u neravnopravnom položaju kada je u pitanju pristup tržištu rada, prisutnija je diskriminacija u toj oblasti, iz čega proizilazi da spadaju u teže zapošljivu kategoriju lica i u većem su riziku od nezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključenosti.

Prema podacima Centra za socijalni rad, broj lica sa invaliditetom - korisnika po osnovu ostvarivanja prava u skladu sa Zakonom je sledeći:

1. Pravo na dodatak za njegu i pomoć koristi ukupno 32 djece i mladih sa invaliditetom, odnosno 6.9%;
2. Pravo na ličnu invalidninu koristi ukupno 44 djece i mladih lica sa invaliditetom, odnosno 37.3%;
3. Uslugu dnevnog boravka koristi 19 djece i mladih lica sa invaliditetom;
4. Uslugu Resursnog centra u Kotoru koristi 2 djece sa invaliditetom.
5. 18 odraslih lica sa invaliditetom, je pod produženim roditeljskim pravom;
6. 34 odraslih lica sa invaliditetom je ograničeno/lišeno poslovne sposobnosti.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz 2013. godine uvedena je značajna novina, pa od tada pravo na novčanu nadoknadu ima roditelj, odnosno staratelj korisnika prava na ličnu invalidninu, za svakog korisnika ponaosob. Takođe, ovo pravo ima i roditelj, odnosno staratelj koji ima najmanje jednog korisnika prava na ličnu invalidninu i jednog ili više korisnika prava na dodatak za tuđu njegu i pomoć, za svakog korisnika ponaosob. Ovo pravo ima i roditelj, odnosno staratelj dvoje ili više korisnika prava na dodatak za njegu i pomoć, za svakog korisnika pojedinačno.

Pored materijalnih davanja iz oblasti socijalne i dječje zaštite, zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti predviđene su i usluge od kojih je neophodno razvijati one za podršku za život u zajednici: dnevni boravak, pomoć u kući, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i sl.

Tokom postupanja u zaštiti ovih lica Centar za socijalni rad primjenjuje i odredbe Porodičnog zakona, Zakona o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, kao i podzakonske akte.

U cilju zaštite djece i lica sa invaliditetom i prevencije od nasilja u porodici, Centar za socijalni rad formirao je poseban tim, koji najmanje jednom mjesečno obilazi porodice u kojima žive djeca i odrasla lica sa posebnim potrebama i na taj način kontrolišu postupanje prema njima. Stručni radnici o tome pišu izvještaj.

Opština Herceg Novi je donijela Odluku o pravima i uslugama iz socijalne i dječje zaštite, kojom se pored jednokratne novčane pomoći, novčane naknade za novorođeno dijete uređuju i uslovi za ostvarivanje prava na uslugu Pomoć i njega u kući, namjenjenu licima koja zbog starost, hronične bolesti ili invaliditeta imaju ograničene fizičke sposobnosti da zadovolje svakodnevne životne potrebe. Ovu uslugu koristi između 60 i 70 slabo pokretnih i nepokretnih starih lica. U Opštini Herceg Novi zaposleno je 8 obučenih gerontodomaćica. Pomoć u kući za lica sa invaliditetom još ne postoji kao usluga, a sigurno je da bi bila jako značajna i potrebna. Stoga je potrebno da se ubuduće i ovaj servis organizuje, u saradnji sa resornim Ministarstvom.

U Opštini Herceg Novi se vodi evidencija o korisnicima prava iz **borачko-invalidske zaštite**. Ta prava obuhvataju:

1. 42 korisnika lične invalidnine
2. 24 korisnika porodične invalidnine
3. 10 korisnika porodične invalidnine po osnovu palog borca
4. 1 korisnik njege i pomoći drugog lica
5. 9 korisnika ortopedskog dodatka
6. 5 korisnika materijalnog obezbjeđenja boraca
7. 2 korisnika porodične invalidnine i uvećane porodične invalidnine

Opština Herceg Novi je osnovala Javnu ustanovu Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Otvaranje ustanove ovog tipa značajno je unaprijedilo kvalitet života ne samo djece i omladine sa teškoćama i smetnjama u razvoju, kao direktnih korisnika, već i na njihove porodice, kojima će to biti značajan vid podrške. U toku je izgradnja novog objekta Dnevnog centra u Sutorini, nakon čega je u planu transformacija ustanove u 27+, čime će se proširiti pružanje usluga i starijim, tj. korisnicima preko 27 godina.

3.6. Zdravstvo

U Crnoj Gori, zdravstvena zaštita osoba sa invaliditetom (OSI), kao dio opšte zdravstvene zaštite stanovništva, regulisana je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

Pravo na zdravstvenu zaštitu, između ostalog, obuhvata prevenciju, preglede i liječenje bolesti, stomatološke preglede i liječenja, rehabilitaciju, lijekove i medicinska sredstva i medicinsko-tehnička pomagala.

Zakonom o pravima pacijenata utvrđuju se prava pacijenata. U ostvarivanju ovih prava svakom pacijentu se obezbjeđuje poštovanje ljudskog dostojanstva, fizičkog i psihičkog integriteta kao i zaštita tih prava. Jednako pravo na kvalitetnu i kontinuiranu zdravstvenu zaštitu garantuje se svakom pacijentu u skladu sa njegovim zdravstvenim stanjem, opšte prihvaćenim stručnim standardima i etičkim načelima na svim nivoima zdravstvene zaštite.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti reguliše zdravstvenu zaštitu lica sa invaliditetom. Ovo pravo obuhvata prevenciju, preglede i liječenje, stomatološke preglede i liječenje, rehabilitaciju, lijekove i medicinska sredstva i medicinsko-tehnička pomagala.

U JZU Dom Zdravlja Herceg Novi obezbjeđeni su pristup zgradi, toaleti i lift.

Cilj ovog Lokalnog akcionog plana je obezbjediti poštovanje ljudskog dostojanstva, psihičkog i fizičkog integriteta i zaštitu prava lica sa invaliditetom, kroz uspostavljanje jednake dostupnosti medicinskih usluga i tretmana licima sa invaliditetom.

3.7. Plan praćenja sprovođenja i procjene uspješnosti

Procjena uspješnosti sprovođenja plana (evaluacija) radi će se na godišnjem nivou.

Finalna procjena uspješnosti čitavog plana bi će urađena na kraju cijelog ciklusa tj. po isteku samog plana (vremenski određenog perioda na koji je plan napravljen). Proces praćenja uspješnosti realizacije Lokalnog plana biće rađen u odnosu na indikatore tj. pokazatelje uspješnosti koji su definisani na nivou aktivnosti i nalaze se u sklopu tabele operativnog plana.

U cilju kontinuiranog praćenja uspješnosti sprovođenja Lokalnog plana u oblasti invalidnosti za period 2020 – 2022. za njegovu realizaciju će biti zadužena Kancelarija za osobe sa invaliditetom. Procesom sprovođenja plana i same evaluacije će koordinisati Sekretarijat za lokalnu samoupravu.

3.8. Finansijski plan

Lokalni plan u oblasti invalidnosti predstavlja strateško opredjeljenje opštine H Novi i listu prioriternih aktivnosti čije sprovođenje je neophodno ako se želi unaprijediti kvalitet života osoba sa invaliditetom.

Sredstva za realizaciju mjera-aktivnosti predviđenih planom će dijelom biti obezbijeđena iz opštinskog budžeta a dijelom iz drugih izvora (državni budžet, Fondovi EU, IPA prekograni ni fondovi, sponzorstva, donacije itd.).

3.9. Akcioni plan – Integracija OSI

CILJ 1: Povećanje opšteg nivoa pristupačnosti fizičke sredine, javnog prevoza, informaciono-komunikacionih tehnologija, javnih objekata i usluga licima sa invaliditetom.					
Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti/partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
1.1. Ažurirati spisak objekata u javnoj upotrebi u vlasništvu Opštine Herceg Novi	- Ažuriran spisak objekata	Opština Herceg Novi	2021 god.	Opština Herceg Novi	-
1.2. Uraditi analizu pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi i predlog mjera za prilagođavanje (parkovi, ulice idr..)	- Urađena analiza pristupačnosti - Urađen predlog mjera za prilagođavanje	Opština Herceg Novi, Resorno Ministarstvo NVO	2021 god.	Opština Herceg Novi državni i EU fondovi	-
1.3. Rekonstruisati rampe na raskrscima i trotoarima	- Rekonstruisan dio rampi	Opština Herceg Novi	2021-2023	Opština Herceg Novi	5.000
1.4. Ugraditi elemente pristupačnosti na autobuskim stajalištima	- Ugrađeni elementi pristupačnosti	Opština Herceg Novi	2021-2023	Opština Herceg Novi	5.000
1.5. Ugraditi elemente pristupačnosti u okruženju škola	- Ugrađeni elementi pristupačnosti	Opština Herceg Novi, Resorno Ministarstvo	2021-2023	Opština Herceg Novi, Ministarstvo prosvjete	10.000
1.6. Obezbjediti pristup javnim kupalištima licima sa invaliditetom (rampa, ograda, staza za kretanje u kolicima	- Broj prilagođenih javnih kupališta	Opština Herceg Novi, Resorno Ministarstvo, Morsko dobro, NVO	kontinuirano	Opština Herceg Novi Morsko dobro	30.000
1.7. Postavljanje tabli na Brajevom pismu na javnim ustanovama, preduzećima čiji je osnivač Opština i na objektima u javnoj upotrebi.	- Postavljene table na Brajevom pismu	Opština Herceg Novi, ustanove i preduzeća	2021-2023	Opština Herceg Novi Ustanove i DOO	500

CILJ 2 : Omogućavanje prava na slobodno kretanje, puni pristup kulturnim, rekreativnim i sportskim aktivnostima svim osobama sa invaliditetom.

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti /partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
2.1. Učiniti pristupačnim 20% izbornih mjesta licima sa invaliditetom	- Broj prilagođenih izbornih mjesta	Opština Herceg Novi Državna izborna komisija, NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi, DIK	10.000
2.2. na svakom izbornom mjestu spustiti nivo jedne kabine za glasanje	- spušten nivo kabina na izbornim mjestima	Opština Herceg Novi Državna izborna komisija, NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi državni i EU Fondovi	500
2.3. Obezbjediti aktivno učešće organizacija lica sa invaliditetom pri donošenju lokalnih planova i programa važnih za ta lica	- Broj predstavnika organizacija lica sa invaliditetom u radnim tijelima Opštine, na javnim raspravama...	Opština Herceg Novi, NVO	kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	-
2.4. Učiniti pristupačnim sportske i kulturne sadržaje	- Broj prilagođenih objekata	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO	kontinuirano	Opština H Novi, Min. sporta, Min. kulture, državni i EU fondovi	10.000
2.5. Obezbjediti besplatne članarine u sportsko rekreativnim klubovima i organizacijama licima sa invaliditetom	- Broj lica sa invaliditetom uključenih u sportsko rekreativne klubove i organizacije	Opština Herceg Novi, sportsko-rekreativnih klubovi i organizacije u opštini Herceg Novi	kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	-
2.6. formirati sportski klub za osobe sa invaliditetom	- formiran sportski klub za osobe sa invaliditetom	Opština Herceg Novi, Ministarstvo sporta, NVO	2021	Opština H Novi, Min. sporta, državni i EU fondovi	-
2.7. Obezbjediti licima sa invaliditetom popust na ulaznice za kulturne događaje	- Obezbjedene ulaznice sa popustom	Opština Herceg Novi, Muzej i galerija	kontinuirano	donacije kulturnih institucija Herceg fest, Biblioteka, Muzej, galerije.	1000

CILJ 3 : Unapređenje uslova za povećanje zapošljivosti lica sa invaliditetom i njihovo ravnopravno učešće na tržištu rada.

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti / partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
3.1. Planiranje i sprovođenje aktivne politike zapošljavanja lica sa invaliditetom	-Broj donešenih planova i broj realizovanih u praksi	Opština Herceg Novi , Biro rada Herceg Novi, NVO	kontinuirano	Resorno ministarstvo, NVO Opština Herceg Novi državni i EU fondovi	60.000
3.2. Podsticanje povećanja broja zaposlenih lica sa invaliditetom u preduzećima i ustanovama čiji je osnivač Opština	-Broj zaposlenih lica sa invaliditetom	Opština Herceg Novi, Biro rada Herceg Novi NVO, poslodavci	kontinuirano	Ministarstvo finansija, Fond za rehabilitaciju Opština Herceg Novi	25.000
3.3 . Podsticati samozapošljavanje i razvijati programe preduzetništva osoba sa invaliditetom.	- Broj sprovedenih obuka. - Broj osoba sa invaliditetom obuhvaćenih obukama. - Broj odobrenih zahtjeva za kreditiranje.	Opština Herceg Novi , Biro rada Herceg Novi, NVO	kontinuirano	Resorno ministarstvo, NVO, Opština Herceg Novi državni i EUfondovi	20.000
3.4. podsticati i podržati uključivanje žena sa invaliditetom na tržište rada	-Broj realizovanih programa - broj zaposlenih žena	Opština Herceg Novi, Biro rada Herceg Novi, NVO	kontinuirano	Resorno ministarstvo, NVO, Opština Herceg Novi državni i EUfondovi	15.000

3.5. obezbjediti prostor za rad Zaštitnog pogona, zaštitne radionice i Radnog centra.	obezbjeđen prostor	Opština Herceg Novi , Biro rada Herceg Novi, NVO	kontinuirano	Opština Herceg Novi državni i EUfondovi	10.000
---	--------------------	--	--------------	---	--------

CILJ 4 : Sveobuhvatno, adekvatno i kvalitetno uključivanje sve djece i omladine sa posebnim obrazovnim potrebama u procesu obrazovanja i obuke.						
Aktivnosti	Indikatori	Nosioci /partneri	aktivnosti	Vrijemerealizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstavaa
4.1. Unaprijediti evidenciju i praćenje djece sa smetnjama i teškoćama u Razvoju kroz sve nivoe obrazovanja	- Baza podataka o djeci sa posebnim obrazovnim potrebama	Opština Herceg Novi vaspitno-obrazovne ustanove, Dom Zdravlja, NVO		kontinuirano	Redovna sredstva iz Budžeta,	800
4.2. Podizanje nivoa svijesti kod roditelja o dobrobiti inkluzivnog obrazovanja	- Broj održanih javnih tribina	Opština Herceg Novi, vaspitno-obrazovne ustanove, Dom Zdravlja, NVO		kontinuirano	Opština Herceg Novi	500
4.3. Nabavka udžbenika, lektire, pomagala i opreme za proces obrazovanja (na Brajevom pismu,elektronski ili audio format), kompjuter sa prilagođenim softverima is l.	Broj nabavljene opreme i pomagala	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO vaspitno-obrazovne ustanove		kontinuirano	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO , fondovi i donatori	12.000
4.4. uvesti servis gestovnog tumača u svim nivoima obrazovanja u skaldu sa potrebama	- broj gestovnih tumača koji su angažovani u obtazovanju.	Opština Herceg Novi, Ministarstvo prosvjete, vaspitno-obrazovne ustanove		kontinuirano	Resorna ministarstva NVO fondovi i donatori	

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

CILJ 5 : Uključivanje lica sa invaliditetom u društvenu zajednicu unapređivanjem životnog standarda kroz uspostavljanje održivog sistema socijalne zaštite						
Aktivnosti	Indikatori	Nosioci /partneri	aktivnosti	Vrijemerealizacije	Izvorifinansiranja	Iznos sredstava
5.1. Transformacija Dnevnog centra za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju u 27+	Transformisan Dnevni centar Broj korisnika Dnevnog centra	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO,		2021-2023	OpštinaHerceg Novi, Resorno ministarstvo, donatori	Postojeći resursi
5.2. Formiranje novog servisa usluge podrške za život u zajednici	Novi servis osnovan Broj korisnika	Ministarstvo finansija Opština Herceg Novi Crveni krst, NVO CSR		2021-2023	Opština Herceg Novi, Ministarstvo ekonomije Donatori, fondovi NVO	15.000
5.3.Vođenje evidencije o licima sa invaliditetom	Formiran registar lica sa invaliditetom	Opština Herceg Novi,NVO,Centar za socijalni rad, Birorada		kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	-
5.4. formirati savetovalište z osobe sa invaliditetom i njihove porodice.	-Otvoreno savjetovalište za osobe sa invaliditetom - Broj korisnika na godišnjem	CSR Opština Herceg Novi NVO Dom zdravlja		kontinuirano	OpštinaHerceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO donatori i EU fondovi.	

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

CILJ 6 : Unapređenje zdravlja OSI i njihovih porodica,kroz uspostavljanje jednake dostupnosti medicinskih usluga odgovarajućih medicinskih tretmana,bez obzira na vrstu i stepen invaliditeta.					
Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti /partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
6.1. Informisanje lica sa invaliditetom o načinu i postupku dobijanja ortopedskih pomagala	- Broj odobrenih naloga po Pravilniku o ortopedskim pomagalima	Dom Zdravlja Herceg Novi	kontinuirano	Ministarstvo zdravlja, fondovi	-
6.2. Obezbjediti punu primjenu ID kartica za prioritarno ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu	- Broj informisanih zdravstvenih radnika o prioritarnom ostvarivanju zdravstvene zaštite - Broj korisnika Naše ID kartice	Dom Zdravlja Herceg Novi	kontinuirano	Ministarstvo zdravlja	-

4. ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE I JEDNKOSTI LICA SA INVALIDITETOM

Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako pravno ili faktičko, neposredno i posredno, namjerno ili nenamjerno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica sa invaliditetom u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lice sa invaliditetom, zbog kojeg se licu sa invaliditetom otežava ili negira priznavanje, uživanje i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i drugim oblastima javnog i privatnog života.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se i pozivanje, pomaganje, podsticanje ili podstrekavanje, davanje instrukcija, uznemiravanje, kao i najavljena mogućnost da određeno lice ili grupa lica sa invaliditetom budu izloženi diskriminaciji.

Ne smatraju se diskriminacijom po osnovu invaliditeta propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za jednako priznavanje, uživanje i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i postizanje stvarne ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, kao i unapređenje postovanja njihovog urođenog dostojanstva, ukoliko su ti propisi, odnosno uvođenje posebnih mjera objektivno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna.

Pristanak lica sa invaliditetom na diskriminaciju po osnovu invaliditeta ne oslobađa odgovornosti lice koje vrši diskriminaciju.

Konvencija Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom sa Opcionim protokolom je najznačajniji međunarodni ugovor koje je Crna Gora ratifikovala i time se obavezala na preduzimanje mjera koje će garantovati njenu punu implementaciju, kao i poštovanje i uvažavanje prava lica sa invaliditetom. Istovremeno predstavlja okvir za djelovanje na nivou Evrope, kao i za nacionalne aktivnosti usmjerene na unapređenje položaja lica sa invaliditetom, bez obzira na pol i godine života.

U cilju pune harmonizacije ratifikovanih međunarodnih ugovora u pravni sistem, Vlada je usvojila Analizu usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN. Donesena je Strategija za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom i promociju jednakosti 2017-2021.

4.1. Analiza stanja

Jednakost je jedno od osnovnih ljudskih prava. Ono je u Crnoj Gori zagarantovano Ustavom.

Ustav Crne Gore garantuje zaštitu ljudskih prava, zabranu diskriminacije po bilo kom osnovu, kao i posebnu zaštitu lica sa invaliditetom.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom predstavlja najznačajniji pravni akt koji garantuje zabranu diskriminacije lica sa invaliditetom, uvažavajući principe jednakosti, tolerancije i ravnopravnosti.

Zakon o zabrani diskriminacije je ustanovio više mehanizama zaštite od diskriminacije, koja se obezbjeđuje kroz građanski sudski postupak, prekršajni postupak, inspekcijski nadzor i postupak pred Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom kao *lex specialis* uređuje zabranu diskriminacije ove ciljne grupe u skladu sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom.

Zakon posebno naglasava princip afirmativne akcije usmjeren na stvaranje uslova za jednako priznavanje, uživanje, ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i postizanje stvarne ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, kao i unapređenje poštovanja njihovog urođenog dostojanstva.

Zakonom je propisano da su državni organi, organi državne uprave, organi jedinica lokalne samouprave, javne službe i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja, kao i druga pravna i fizička lica, u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja, dužni su da donose, odnosno uvode i sprovedu propise i posebne mjere, koje su usmjerene na stvaranje uslova za ostvarivanje ravnopravnosti i zaštite lica sa invaliditetom, koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju u odnosu na druga lica.

Propisi i posebne mjere se donose u oblasti: uređenja prostora i izgradnje objekata, informisanja, saobraćaja, vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja, rada, zdravlja, socijalne zaštite, kulture, javnog i političkog djelovanja, kao i u drugim oblastima društvenog života u kojima postoje razlozi za njihovo donošenje, odnosno uvođenje.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman) je nezavisna i samostalna institucija, čiji je zadatak da preduzima mjere za zaštitu ljudskih prava i sloboda, kad su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave i lokalne uprave, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja kao i mjere za sprječavanje mučenja i drugih oblika nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja i mjere za zaštitu od diskriminacije. Pored ove funkcije Zaštitnik ima i širu misiju, a to je stvaranje svijesti o potrebi vladavine prava, o potpunoj i dosljednoj zaštiti sloboda i prava građana i uopšte, stvaranja pravne sigurnosti građana, zakonitog i nepristrasnog rada svih državnih organa, pred kojima građani ostvaruju svoja prava, slobode, obaveze i pravne interese. Ljudskim pravima se smatraju ne samo prava garantovana Ustavom i zakonima, već i prava garantovana ratifikovanim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava. Zaštitnik vrši svoju funkciju na osnovu Ustava i zakona i u svom radu se pridržava načela pravde i pravičnosti..

Multidisciplinarni operativni tim (MOT) za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad djecom je formiran od strane Centra za socijalni rad Herceg Novi gdje se pored predstavnika Opštine nalaze i predstavnici Uprave policije, Osnovnog državnog tužilaštva, Doma zdravlja, Osnovnog suda. MOT razmatra pitanja

iz svog djelokruga rada u skladu sa principima i procedurama definisanim Protokolom o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici i obavezama propisanim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Članom 12 stav 2 i stav 3 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ("Sl. list CG", br. 46/2010 i 40/2011) propisano je da Centri za socijalni rad obavezni su da ustanove preciznu evidenciju djece i lica sa posebnim potrebama na svojoj teritoriji. Radi zaštite od nasilja nad ovim licima centri su obavezni da formiraju posebne timove koji će, najmanje jednom mjesečno, obilaziti porodice u kojima su smještena ili žive djeca i lica sa posebnim potrebama, kontrolisati postupanje prema tim licima i na osnovu utvrđenog stanja o tome sačiniti pisani izvještaj.

4.2. Ciljevi lokalnog plana i prioritetne oblasti za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti

Strategija za zaštitu lica sa nvliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021 god.prepoznaje deset oblastii to :

- poštovanje dostojanstva ličnosti sa invaliditetom,
- diskriminacija u oblasti pristupačnosti (fizičke sredine, informacijama i komunikacijama, javnog prevoza),
- diskriminacija u pristupu javnim i privatnim dobrima i uslugama,
- diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima,
- diskriminacija u oblasti privatnosti i porodičnih odnosa,
- diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, diskriminacija u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja,
- diskriminacija u oblasti socijalne zaštite i adekvatnog životnog standarda,
- diskiminacija u oblasti zdravstvene zaštite,
- diskriminacija u oblasti političkog i javnog života,
- diskriminacija u oblasti sporta, kulture i rekreacije.

4.2.1. Poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom

Sistemske okvir zaštite od diskriminacije čine opšti Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Osim navedenih čitav niz zakona sadrži anti-diskriminacionu klauzulu kojom se državni i drugi organi uprave i lokalne samouprave, organizacije koje vrše javna ovlašćenja, preduzetnici, pravna i fizička lica obavezuju da sprovode zakon i vrse djelatnost, odnosno preduzimaju radnje činjenja i nečinjenja na način kojim neće povrijediti načelo zabrane diskriminacije.

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, određeno je da se nepoštovanjem dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom smatra govor mržnje i omalovažavanje lica sa invaliditetom.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se svako grupisanje koje je planirano, sistemsko ili kontinuirano izdvajanje lica ili grupe lica s invaliditetom i njihovo spajanje u jednu ili više grupa u

određenoj situaciji, kada se u istoj ili sličnoj situaciji to izdvajanje i spajanje ne vrši sa drugim licem ili grupom lica.

4.2.2. **Spriječavanje diskriminacije u oblasti pristupačnosti**

Pristupačnost znači da osobe sa invaliditetom imaju pristup na jednaki m osnovama kao i drugi, fizičkom okruženju, prevoznim sredstvima, informacijama i komunikacionim tehnologijama i sistemima, kao i drugim objektima i uslugama. U svim ovim oblastima i dalje postoje ogromne prepreke. Pristupačnost je preduslov za participaciju u društvu i ekonomiji.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom prepoznaje:

- ***Diskriminaciju u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi***

Neobezbjeđivanje uslova za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u objektima u javnoj upotrebi i u prostorima i površinama javne namjene licu ili grupi lica sa invaliditetom u skladu sa propisima kojima se propisuje uređenje prostora i izgradnja objekata, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta. Potrebno je intenzivirati aktivnosti i mjere na unapređenju pristupačnosti u raznim segmentima: stanovanje, zgrade, usluge javnog prevoza i ostale vrste prevoza, ulice, trotoari, raskrsnice, javni objekti, kao i svi ugostiteljski objekti. Ovo zahtjeva kontinuiran rad državnih organa, NVO sektora, privrede, urduženja ugostitelja, medija.

- ***Diskriminaciju u pristupu informacijama i komunikacijama***

Nesprovođenje propisa, odnosno nepreduzimanje posebnih mjera, koji se odnose na traženje, primanje i širenje informacija namijenjenih javnosti, kao i dostupnost informacija na internet i u drugim medijima, u pristupačnoj formi licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima iz oblasti informisanja i elektronskih komunikacija, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta.

Organi su dužni da za lica sa invaliditetom obezbijede natpis na Brajevom pismu i u lako razumljivim formatima u objektima u javnoj upotrebi i prostorima i površinama javne namjene, velika stampana slova i ostale prikladne tehnologije treba koristiti kako bi se licima sa oštećenim vidom omogućio pristup pisanim informacijama i dokumentaciji. Odgovarajuće tehnologije treba koristiti da bi se licima sa oštećenim sluhom ili otežanim razumjevanjem omogućio pristup verbalnim informacijama.

- ***Diskriminaciju u pristupu javnom prevozu***

Onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje korišćenja sredstava javnog prevoza, kao i nepreduzimanje i nesprovođenje propisanih mjera za obezbjeđivanje pristupačnosti sredstava javnog prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom predstavlja diskriminaciju u pristupu javnom prevozu, koja obuhvata:

- Odbijanje da se preveze lice ili grupa lica sa invaliditetom, pružanje usluge prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom pod drugačijim i nepovoljnijim uslovima od uslova pod kojima se usluga prevoza pruža drugim korisnicima u skladu sa zakonima kojima se uređuje ta oblast.
- Pružanje prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom pod drugačijim i nepovoljnijim uslovima od onih pod kojima se prevoz pruža drugim korisnicima;
- Nedostupnost informacija na autobuskim stanicama i stajalištima, aerodromima, lukama i pristaništima pomorske i unutrašnje plovidbe licu ili grupi lica sa invaliditetom.

- ***Diskriminaciju u oblasti pružanja javnih i privatnih dobara i usluga***

Odbijanje, onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja dobara i usluga; nepoštovanjem principa univerzalnog dizajna, pružanje dobara i usluga pod drugačijim i nepovoljnijim uslovima od onih pod kojima se dobro i usluga pruža drugim korisnicima, namjerno kašnjenje ili odlaganje pružanja dobara i usluga, iako je lice ili grupa lica sa invaliditetom zatražila i ispunila uslove za blagovremeno pružanje dobara i usluga prije drugih lica i povećanje cijene javnih i privatnih dobara i usluga usljed uvećanih troškova neposredno proisteklih iz pružanja javnih i privatnih dobara i usluga licu ili grupi lica sa invaliditetom smatra se diskriminacijom.

Diskriminacija lica sa invaliditetom postoji i u slučaju kad nisu preduzete posebne mjere za otklanjanje ograničenja, odnosno nejednakog položaja u kojem se ta lica nalaze.

Posmatrajući sa stanovišta pokrenutih postupaka za zaštitu od diskriminacije pred nadležnim institucijama, podaci govore da je diskriminacija u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi najviše prisutna. Lica sa invaliditetom se uglavnom opredjeljuju za vođenje postupaka za naknadu nematerijalne štete iz osnova diskriminacije u oblasti nepristupačnosti fizičkog pristupa objektima, dok nema podataka o postupcima u i drugim oblastima.

4.2.3. Sprečavanje diskriminacije u postupcima pred organima lokalne uprave i javnih službi

Određbe člana 12 Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom garantuju svima jednak tretman pred zakonom, a poslovna sposobnost je uslov za ostvarivanje navedenog prava. Princip zabrane diskriminacije se odnosi na obezbjeđivanje jednakog položaja lica sa invaliditetom u postupcima pred organima vlasti, uključujući i pitanje poslovne odnosno procesne sposobnosti. Jedan od najvećih izazova kada su u pitanju lica sa invaliditetom je ukidanje instituta lišenja poslovne sposobnosti i uvođenje sistema donošenja odluka uz podršku, za lica za koja se ocjeni da je to neophodno.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom uređuje ovu oblast na način što propisuje da se diskriminacijom po osnovu invaliditeta u postupcima pred organima, smatra:

- utvrđivanje posebnih uslova za lica ili grupu lica sa invaliditetom,
- uskraćivanje ili ograničavanje prava,
- vođenje upravnog, sudskog ili drugog postupka na način koji onemogućava ili otežava puno i efektivno učešće;
- nepreduzimanje, odnosno nesprovođenje propisa i posebnih mjera primjerenih invaliditetu u cilju obezbjeđivanja efektivnog učesća u postupku pred organom, osim ako su ti uslovi opravdani iz razloga opšte, lične i imovinske bezbjednosti tih ili drugih lica;
- ukraćivanje ili ograničavanje prava djetetu ili grupi djece sa invaliditetom u postupku pred organom, u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se to pravo neuskraćuje ili neograničava drugoj djeci.

4.2.4. Sprječavanje diskriminacije u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici

Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, propisano je da je diskriminacija u oblasti invaliditeta ograničavanje prava na samostalni život i život u zajednici.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se:

- ograničavanje izbora mjesta stanovanja licu sa invaliditetom time što prilikom prelaska iz jednog mjesta stanovanja u drugo može izgubiti pravo na stanovanje odgovarajućeg standard u smislu zakona kojim se uređuje socijalno stanovanje, kao i podršku za život u zajednici, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita;
- nesprovođenjem i nepreduzimanjem posebnih mjera na uspostavljanju i pružanju podrške za život u zajednici licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita;
- uskraćivanjem pružanja podrške za život u zajednici u mjeri u kojoj je objektivno utvrđeno da je ona potrebna za samostalan život lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita.

4.2.5. Sprječavanje diskriminacije u oblasti privatnosti i bračnih i porodičnih odnosa

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom kroz dvije odredbe uređuje diskriminaciju u ovim oblastima.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti privatnosti se smatra:

- povreda, odnosno miješanje u privatnosti porodični život lica sa invaliditetom;
- upotreba podataka o ličnosti, a naročito podataka vezanih za invaliditet, van namjene za koju su prikupljeni.

Zabranjena je svaka diskriminacija u ostvarivanju prava iz bračnih i porodičnih odnosa zbog invalidnosti. Diskriminacijom se smatra:

- uskraćivanje prava na brak osobama sa invaliditetom;
- postavljanje posebnih uslova za sklapanje braka osoba sa invaliditetom;
- postavljanje posebnih uslova osobama sa invaliditetom za vršenje roditeljskog prava.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti porodičnih odnosa smatra se uskraćivanje ili ograničavanje prava djetetu sa invaliditetom da se njegovi roditelji brinu o njemu u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se to pravo neuskraćuje ili neograničava djetetu bez invaliditeta.

4.2.6. Sprječavanje diskriminacije u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja

Član 24 Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom garantuje pravo na inkluzivno obrazovanje svim učenicima i studentima sa invaliditetom.

Odredbom Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom određeno je da se diskriminacijom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja smatra onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom:

- izbora obrazovnog programa, upisa, pristupa i boravka u obrazovno-vaspitnoj ustanovi, u skladu sa njegovim mogućnostima;
- praćenja nastave i provjere znanja, kao i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;
- nepreduzimanje i nesprovođenje posebnih mjera za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja;
- isključivanje lica sa invaliditetom iz obrazovno-vaspitne ustanove kad u istoj ili sličnoj situaciji tome nepodliježu njegovi vršnjaci.

U ovoj oblasti organ lokalne uprave nadležan za poslove obrazovanja imenuje Prvostepenu komisiju za usmjeravanje djece u poseban obrazovni program.

4.2.7. Sprječavanje diskriminacije u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja

Rezultati istraživanja koje je sproveo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i UNDP pokazuju da skoro 60% građana Crne Gore smatra da su u oblasti zapošljavanja lica sa invaliditetom najteže ostvaruju svoja prava, dok su takođe sličnog mišljenja i lica sa invaliditetom.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom propisuje da se diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblast i profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja smatra:

- nezapošljavanje lica s invaliditetom, koje ima jednake ili bolje kvalifikacije, stručne ili radne sposobnosti nego lice bez invaliditeta, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom;
- ograničavanje pristupa zapošljavanju, samozapošljavanju ili profesiji, članstvu u organizaciji radnika ili poslodavaca licu sa invaliditetom;
- propisivanje restriktivnijih pravila koja se odnose na rad i radne uslove, uključujući i otpuštanje i zaradu za lica sa invaliditetom;
- nepreduzimanje i nesprovođenje mjera na prilagođavanju radnog mjesta i uslova za rad u skladu sa posebnim propisima, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom;
- propisivanje drugačijih i nepovoljnih uslova licu ili grupi lica s invaliditetom za ostvarivanje drugih prava iz radnog odnosa, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom.

Diskriminacijom zbog invalidnosti u ostvarivanju prava iz radnog odnosa smatra se:

- određivanje manje zarade zbog invalidnosti zaposlenog, nezavisno od radnog učinka;
- postavljanje posebnih uslova rada zaposlenom sa invaliditetom, ako ti uslovi neposredno neproističu iz zahtjeva radnog mesta;
- postavljanje posebnih uslova zaposlenom sa invaliditetom za korišćenje drugih prava iz radnog odnosa koja pripadaju svakom zaposlenom;
- nagrađivanje zaposlenog prema random učinku;
- uznemiravanje, vrijeđanje i omalovažavanje zaposlenog sa invaliditetom od strane poslodavca, odnosno neposredno nadređenog lica u random procesu, zbog njegove invalidnosti.

4.2.8. Sprječavanje diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite i pristupa adekvatnim pomagalima

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom uređena je diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se ograničavanje lične pokretljivosti uskraćivanjem ili ograničavanjem dostupnosti kvalitetnih savremenih pomagala koja u najvećoj mogućoj mjeri omogućavaju ličnu pokretljivost lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje.

Shodno Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti zdravstvene zaštite u smislu propisa kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje, smatra se:

- nepreduzimanje i nesprovođenje mjera zdravstvene zaštite za rano otkrivanje, tretman i rehabilitaciju smetnje u razvoju radi smanjenja stepena invaliditeta;
- nepreduzimanje i nesprovođenje mjera zdravstvene zaštite za rano otkrivanje bolesti koja može prouzrokovati invaliditet i pravovremeno liječenje radi sprječavanja invaliditeta ili smanjenja stepena invaliditeta;
- odbijanje pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom;
- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom;
- utvrđivanje posebnih uslova za lica sa invaliditetom u pogledu godina života prilikom pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije;
- pružanje zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom pod uslovima koji se ne traže za druga lica;
- neblagovremeno pružanje zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu sa invaliditetom, iako je to lice zatražilo i ispunilo uslove za blagovremeno pružanje zdravstvene zaštite, kao i davanje prednosti u pružanju zdravstvene zaštite i rehabilitacije drugim licima u odnosu na lice sa invaliditetom;
- uskraćivanje, ograničavanje i neblagovremeno pružanje informacija o utvrđenom zdravstvenom stanju, preduzetim ili namjeravanim mjerama liječenja i rehabilitacije lica sa invaliditetom;
- vršenje operativnog zahvata ili drugog medicinskog tretmana bez pisane saglasnosti lica sa invaliditetom kao pacijenta
- uskraćivanje ili ograničavanje prava na zdravstveno i životno osiguranje licu ili grupi lica sa invaliditetom ako se ta prava ne uskraćuju ili neograničavaju drugim licima.

4.2.9. Sprječavanje diskriminacije u oblasti političkog i javnog života

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti političkog i javnog života, licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- uskraćivanje, ograničavanje ili otežavanje ostvarivanja prava na biračko pravo;
- uskraćivanje prava na samostalno glasanje ili glasanje uz pomoć asistenta;
- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pristupa, kretanja, boravka i rada u prostorijama političkih partija;
- uskraćivanje ili ograničavanje prava na kandidovanje, imenovanje i izbor na javnu funkciju licu sa invaliditetom ako se ta prava u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima;

- nepreduzimanje i nesprovođenje propisa i mjera za stvaranje uslova za puno i efektivno učešće lica sa invaliditetom u vršenju javnih funkcija;
 - odbijanje zahtjeva i utvrđivanje posebnih uslova za učlanjenje lica ili grupe lica sa invaliditetom u nevladine organizacije;
 - uskraćivanje ili ograničavanje prava licu sa invaliditetom da bira i bude biran u organe upravljanja javnih ustanova, nevladinih organizacija i drugih institucija, kao i da efikasno obavlja dužnosti i javne funkcije na svim nivoima vlasti uz pomoc tehnologija za pomoc licima sa invaliditetom.
- Ova oblast je uređena i Zakonom o izboru odbornika i poslanika, kao i podzakonskim aktima Državne izborne komisije.

4.2.10. Sprječavanje diskriminacije u oblasti kulture, sporta i rekreacije

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu *invaliditeta u oblasti kulture* licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- nepristupačnost kulturnih dobara i aktivnosti,
- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje da se bave kulturnim i umjetničkim radom,
- nesprovođenje propisa, odnosno nepreduzimanje posebnih mjera za podsticanje razvoja i korišćenja kulturnih, umjetničkih i intelektualnih potencijala, u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast kulture.

Diskriminacijom se smatra i nepriznavanje kulturnog i jezičkog identiteta opštim ili pojedinačnim pravnim aktom, licu ili grupi lica sa invaliditetom, odnosno nepreduzimanje i nesprovođenje mjera za ostvarivanje tog identiteta u smislu propisa kojima se uređuje oblast kulture.

Diskriminacijom po osnovu *invaliditeta u oblasti sporta, rekreacije* i aktivnosti u slobodno vrijeme licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje učešća u sportskim i rekreativnim aktivnostima, kao i drugim aktivnostima u slobodno vrijeme;
- nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se obezbjeđuje dostupnost sportskih i rekreativnih aktivnosti, kao i aktivnosti u slobodno vrijeme;
- nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se obezbjeđuje dostupnost uslova za učešće u igri djetetu ili grupi djece sa invaliditetom, kao uskraćivanje i ograničavanje tog prava, osim ako bi učešće u ovim aktivnostima ugrozilo život ili zdravlje djeteta sa invaliditetom ili drugog lica.

4.3. Plan praćenja sprovođenja i procjene uspješnosti

Procjena uspješnosti sprovođenja plana (evaluacija) radiće se na godišnjem nivou.

Finalna procjena uspješnosti čitavog plana biće urađena na kraju cijelog ciklusa tj. po isteku samog plana (vremenski određenog perioda na koji je plan napravljen). Proces praćenja uspješnosti realizacije Lokalnog plana biće rađen u odnosu na indikatore tj. pokazatelje uspješnosti koji su definisani na nivou aktivnosti i nalaze se u sklopu tabele akcionog plana.

Organ lokalne uprave nadležan za pitanja osoba sa invaliditetom biće zadužen za realizaciju Lokalnog plana u oblasti invaliditeta za period 2020 – 2022. Procesom sprovođenja plana i same evaluacije će koordinisati organ nadležan za pitanja osoba sa invaliditetom, u saradnji sa ostalim sekretarijatima i institucijama čiji

su predstavnici članovi radne grupe za izradu Lokalnog akcionog plana. Organi lokalne uprave nadležan za pitanja osoba sa invaliditetom će imenovati kontakt osobu zaduženu za koordinaciju aktivnostima u sprovođenju i izvještavanju o realizaciju LAP-a.

4.4. Finansijski plan

Lokalni akcioni plan u oblasti invaliditeta predstavlja strateško opredjeljenje Opštine i listu prioriternih aktivnosti čije sprovođenje je neophodno ako se želi unaprijediti kvalitet života osoba sa invaliditetom. Sredstva za realizaciju aktivnosti će se planirati u budžetu Opštine i posebno opredjeljivati za realizaciju aktivnosti iz dijela koji se odnosi na implementaciju Strategije za integraciju lica sa invaliditetom za period 2020-2022. godine i za realizaciju aktivnosti iz II dijela koji se odnosi na implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, za period 2020-2022.godine.

Sredstva za realizaciju mjera-aktivnosti predviđenih planom će dijelom biti obezbijeđena iz opštinskog budžeta, a dijelom iz drugih izvora (državni budžet, Fondovi EU, IPA prekogranični fondovi, sponzorstva, donacije itd.)

4.5. Akcioni plan - Zaštita od diskriminacije lica sa invaliditetom

CILJ 1:Obezbjediti puno poštovanje dostojanstva ličnosti ljudskih prava lica sa invaliditetom					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
1.1.Harmonizacija propisa na lokalnom nivou sa zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	-naziv usklađenih odluka -broj usklađenih odluka	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi	-
1.2.Razvijanje saradnje organa lokalne samouprava sa NVO sa različitim vrstama invaliditeta	-broj zajedničkih inicijativa -broj partnerskih projekata -broj održanih sastanaka	Opština Herceg Novi,NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi,državni i EU fondovi i drugi donatori	4.000
1.3.Organizovati kampanje za sprečavanje diskriminacije lica sa invaliditetom	-vrsta i br. edukacija o zabrani diskriminacija mehanizma zaštite od diskriminacije OSI -broj i vrsta medijske kampanje	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO ,državni i EU fondovi i drugi donatori	3.000

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

<p>1.4. Organizovanje istraživanja i analiza stanja stepena diskriminisanosti lica sa invaliditetom u lokalnoj samoupravi u odnosu na ostale ranjive grupe (Rome, LGBT osobe, pripadnike manjinskih naroda, itd.)</p>	<p>Broj sprovedenih istraživanja sa kvalitativnim pokazateljima o nivou diskriminacije u društvu</p>	<p>Opština Resorno ministarstvo, NVO koje se bave pitanjima OSI</p>	<p>2021-2023</p>	<p>Opština Resorno ministarstvo, NVO , EU fondovi i drugi donatori</p>	<p>3.000</p>
<p>1.5. Podsticati lokalne medije čiji je osnivač lokalna samouprava da nastave da promovišu zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom u cilju otklanjanja negativnih stereotipa i predrasuda prema licima sa invaliditetom</p>	<p>broj realizovanih TV emisija na ovu temu</p>	<p>Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO RTHN</p>	<p>2021-2023</p>	<p>Opština Herceg Novi</p>	<p>-</p>

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

CILJ 2. Ravnopravna pristup licima sa invaliditetom u oblasti pristupačnosti objektima u javnim površinama, infomracijama i komunikacijama, javnom prevozu i pružanju javnih i privatnih dobara i usluga					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
2.1. Harmonizacija propisa na lokalnom nivou sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	-izmjenjena Odluka o regulisanju saobraćaja na teritoriji opštine -izmjenjena Odluka o gradskom i prigratskom linijom putnika -izmjenjena Odluka o auto prevozu	Opština Herceg Novi/NVO/udruženja prevoznika	2021-2023	Opština Herceg Novi	-
2.2. Organizovati edukacije za službenike lokalne samouprave o antidiskriminacionom i mehanizmima zaštite od diskriminacije sa posebnim akcentom na zabranu u oblasti fizičke sredine, informacija i komunikacije, javnog prevoza i usluga	- br. sprovedenih edukacija - edukovanih službenika	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi, Donatori	800
2.3. Organizovati edukacije za predstavnike medija čiji je osnivač lokalna samouprava o upotrebi koncepta poštovanja ljudskih prava lica sa invaliditetom i zaštite od diskriminacije prilikom izvještavanja	- br. sprovedenih edukacija - br. edukovanih predstavnika medija	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi, Donatori	800
2.4. Ustanoviti zahtjev za pristupačnost informacija i sredstava komunikacija koji su objavljeni na portalima lokalnih uprava, bez diskriminacije u odnosu na lica sa različitim vrstama invaliditeta	-zahtjev upućen	Opština Herceg Novi, Resorno ministarstvo, NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi, Donatori	-
2.5. Organizovati edukacije lica sa invaliditetom o antidiskriminacionom zakonodavstvu i mehanizmima zaštite od diskriminacije sa posebnim akcentom na zabranu diskriminacije u oblasti pristupačnost i fizičke sredine, informacija i komunikacija, javnog prevoza i usluga	-broj sprovedenih edukacija -broj edukovanih lica sa invaliditetom	Opština / MLJMP/NVO	2021-2023	Opština Herceg Novi, Donatori	-

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

CILJ 3:Ravnopravan pristup licima sa različitim oblicima invaliditeta u postupcima pred organima lokalne samouprave I uprave					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
3.1.Harmonizacija propisa na lokalnom nivou sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	-izmijenjena odluka o kriterijumima,načinu i postupku raspodjele sredstava nevladinim organizacijama -izmjena odluka o finansiranju projekata nevladinih organizacija -izmijenjena odluka o pružanju pravne pomoći	Opština Herceg Novi,MLJMP,NVO	2021-2023	Opština	-
3.2.Omogućiti licima sa različitim vrstama invaliditeta učestvovanje u postupcima pred organima lokalne uprave u formatima pristupačnim njihovoj vrsti invaliditeta	- broj postupaka u kojima je stranci koje je lice sa invaliditetom omogućeno učešće u postupku(uz pomoć gestovnog prevodioca, ili su mu informacije dostavljene u pristupačnom formatu)	Opština/MJU/MLJMP/NV O koje se bave pitanjima OSI	2021-2023	Opština	-

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

CILJ 4: Diskriminacija u oblasti socijane zaštite, adekvatnog životnog standrda, samostalnog života i života u zajednici					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
4.1. Harmonizacija propisa na lokalnom nivou sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o Zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	-odluka o rješavanju stambenih pitanja lica u stanju socijane potrebe	Opština Resorno ministarstvo, NVO	2021-2023	Opština	-
4.2 Izraditi analizu o potrebama građana za uslugama u socijalnoj i dječjoj zaštiti u opštini	-urađena analiza o potrebama OSI za uslugama	Opština Resorno ministarstvo, NVO	2021-2023	Opština	800

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

CILJ 5: Spriječavanje diskriminacije u oblasti privatnosti i bračnih i porodičnih odnosa					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
5.1. Organizovati edukacije službenika u organima lokalne uprave o zabrani upotrebe podataka o ličnosti, a naročito podataka vezanih za invaliditet, van namjene za koju su prikupljeni	-broj realizovanih obuka, -broj polaznika/ca obuke	Opština/Agencija za zaštitu ličnih podataka	2021-2023	Opština	600

CILJ 6: Omogućiti inkluzivno obrazovanje na svim nivoima ,za sve učenike i studente sa invaliditetom uključujući i obrazovanje odraslih lica sa invaliditetom					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
6.1.potpisivanje memoranduma o saradnji u vezi promocije jednakosti prava i nediskriminacije lica sa invaliditetom i princima univerzalnog dizajna	-memorandum potpisan	Opština/Osnovne škole	2021-2023	Opština	-

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

CILJ 7: Ravnopravan pristup licima sa invaliditetom u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja.					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
7.1. Učiniti pristupačnim za lica sa invaliditetom informacije o proceduri zapošljavanja u organima lokalne uprave	-broj dokumenata objavljenih u pristupačnom formatu	Opština,	2021-2023	Opština, EU fondovi i drugi donatori	1.000
7.2. Organizovati obuke za nezaposlena lica sa Invaliditetom o zapošljavanju u organima lokalne uprave i javnih službi	-broj organizovanih obuka -broj polaznika/lica sa invaliditetom	Opština/Zavod za zapošljavanje/Biro rada/NVO OSI	2021-2023	Opština, EU fondovi i drugi donatori	300
7.3. Realizovati projekte po osnovu javnog poziva za finansiranje projekata za zapošljavanje lica sa invaliditetom	-raspisan javni poziv -realizovani projekti	Opština/Zavod za zapošljavanje/Biro rada/NVO OSI	2021-2023	EU fondovi i drugi donatori Opština	60.000

CILJ 8: Ravnopravan pristup lica sa invaliditetom zdravstvenoj zaštiti					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
8.1. Organizovati kampanju za preventivne preglede za lica sa invaliditetom	-broj realizovanih kampanja	opština/ustanove zdravstvene namjene na lokalnom nivou Resorno ministarstvo/NVO OSI	2021-2023	Opština, EU fondovi i drugi donatori	1.000
8.2. Incirati otvaranje ambulanti u ruralnom području, pristupačnih licima sa invaliditetom	-broj sprovedenih inicijativa	Opština	2021-2023	Opština, EU fondovi i drugi donatori	10.000

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDNOSTI OPŠTINE HERCEG NOVI

CILJ 9. Ravnopravan pristup političkom i javnom životu za sva lica sa invaliditetom, bez diskriminacije					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
9.1. Organizovati kampanje za podizanje svijesti o uključivanju lica sa invaliditetom u politički i javni život	-broj realizovanih kampanja	Opština Herceg Novi/NVO OSI/Res.ministrstvo	2021. god.	Opština Herceg Novi EU fondovi i drugi donatori	-

CILJ 10: Ravnopravno učešće u kulturnom, sportskom, rekreativnom životu, za OSI, bez diskriminacije					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSIOCI AKTIVNOSTI/PARTNERI	VRIJEME REALIZACIJE	IZVORI FINANSIRANJA	IZNOS SREDSTAVA
10.1.Realizovati predstavu pristupačnu za sve građane (uključujući i lica sa oštećenjem sluha i vida) bez diskriminacije	-realizovana prestava	-lokalne ustanove iz oblasti kulture Lokalna uprava/resorno Ministarstvo/NVO OSI	2021-2023	Opština Herceg Novi, EU fondovi i drugi donatori	2000
10.2.Podsticati organizovanje kulturnih događaja u kojima će biti uključena lica sa invaliditetom bez diskriminacije	-broj realizovanih događaja (pjesničke večeri, umjetničke kolonije, itd.)	Opština Herceg Novi, resorno Ministarstvo NVO	kontinuirano	Opština Herceg Novi, EU fondovi i drugi donatori	-
10.3.Promovisati razvoj sporta za lica sa invaliditetom	-broj održanih edukacija -broj lica sa invaliditetom	Opština /Paraolimpijski komitet/Ministarstvo sporta/NVO OSI/sportski klubovi OSI	Kontinuirano 2021.- 2023.god.	Resorno monistarstvo Opština Herceg Novi, EU fondovi i drugi donatori	3000